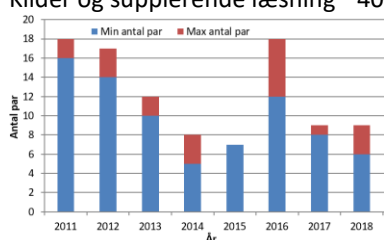

Hver Vibe tæller... Vibeforår i landbrugslandet. Opdatering 2018.

Af Niels Andersen

Indhold

Ankomst til landbrugslandet	3
Mit Vibeprojekt kort	4
Vibeforåret 2018	5
Viberne, afgrøderne og vejret	6
Hver Vibe tæller...	14
Manualens budskaber styrket	17
Regnorme, landbrug og Viber	20
Dræning	24
Årets sammenligninger	25
Nyt fra Vibeværnsfronten	27
Viben er rødlistet omkring os	30
At løse Vibens kvadratur	32
Tid til et paradigmeskift	32
Få måger, mange gæs	34
Landbrugsfuglene	35
Tak	39
Kilder og supplerende læsning	40

Sammenfatning

115 observationsdage med 11209 observationer af 40840 fugle fordelt på 93 arter. Det er facit på min afrapportering fra 9 sydfynske marker for 8. ynglesæson i træk. Resultatet viser 6-9 par Viber, men også at ingen marker har været benyttet som ynglelokalitet i samtlige år. Set over årene har der været lige mange ynglende Vibepar i henholdsvis vinter- og vårafgrøder. De Vibehusende markers areal har gennem alle årene kun dækket $\frac{1}{5}$ af samtlige markarealer i det 1250 ha store undersøgelsesområde vest for Svendborg.

Årets rapport viser, hvordan 6 Vibereder blev reddet fra ødelæggelse, for *hver Vibe tæller...* og min opskrift til flere Viber på markerne er blevet styrket. Rapporten indeholder de sædvanlige og opdaterede afsnit om sammenligninger med tidligere Vibestorhedstider til nuværende fald, men også den positive fortælling om, hvad der siden sidste år er sket på Vibeværnsfronten, for Vibeværnsagen vokser. Der er et større afsnit om regnorme, landbrug og Viber. Men nok vigtigst, så afdækkes det, at alle nugældende tilskudsregler og projektordninger er helt utilstrækkelige og ikke efterspurgt, hvorfor tiden nu er inde til et paradigmeskift, så støtten målrettes Viben i landbrugslandet i stedet for som nu, hvor man blåøjet regner med, at Viben nok indfinder sig. Viben er rødlistet omkring os, så Danmark må hjælpe Viben, vores folkekære fugl er i nød. Rapporten sluttet af med den samlede oversigt for de fire måneders daglige feltarbejde og viser, at gæssene nu har overtaget mågernes talmæssige førerposition, mens det stadig er de gamle kendinge som Ringdue, Råge, Solsort, Sanglærke og Bogfinke, der er de hyppigst registrerede arter i landbrugslandet.

Rugende Vibe mellem to markerende svajestokke. Sådan reddede seks Vibereder livet fra radrensning i spinatmarker.

Vibeforår i landbrugslandet. Opdatering 2018.

Som bekendt påbegyndes mit projekt "Vibeforår i landbrugslandet" den 1. marts og varer 4 måneder, men hvert år forløber forskelligt, således også 2018, som blev den 8. ynglesæson i træk med opmærksomhed på Vibernes forhold i det dyrkede land.

En sibirisk kuldebølge havde allerede indfundet sig fra den 23. februar og vedholdende som den var, så lå landet frostkoldt og dækket af sne, da jeg den 1. marts påbegyndte Vibesæson 2018.

Sådan så der ud i Markblok 6 på premieredagen for "Vibeforår i landbrugslandet" den 1. marts 2018.

Den næste kuldebølge, som også indeholdt sne kom ugen efter og i dagene omkring 17. marts blæste en stiv kuling fra det kolde øst henover landbrugslandet, så lod Vibeforåret vente på sig.

Bedre blev det ikke, da der atter var snefald i dagene omkring næste månedsskifte. Som en aprilsnar var landbrugslandet den 1. april atter indhyllet i et tykt lag sne, som dog smeltede ret hurtigt i dagene efter.

Det blev altså et Vibeforår, der ikke lignede nogle af de foregående. Sidste år kaldte jeg min årlige afrapportering derude fra landbrugslandet for "Vibetørke", en titel, der indholdsmæssigt spillede på, at der var langt mellem Viberne, men også på det tørre forår i 2017. Der var bogstavelig talt Vibetørke. Det ville have været en langt mere passende betegnelse for dette års forhold, der efter en vinter med meget nedbør, nærmest slog direkte over i en varm og tørkepræget sommer, der gennem hele yngleforsøbet for Viben og de andre fugle stort set forløb uden nedbør, med alt, hvad det indebærer. Vejret kan vi imidlertid ikke her og nu gøre noget ved, det er ligesom prædationen et vilkår, som i naturen selvfølgelig påvirker livsforsøbet for de enkelte organismer, men som i omskiftelighed over år udligner det samlede billede.

Dette års titel "Hver Vibe tæller..." må ses under den kendsgerning, at der dog er forhold, vi aktivt kan gøre noget ved for at give de nødlidende Vibebestande en bedre overlevelse på markerne. Nemlig ved at respektere Vibens ret til at vælge markjorden som ynglested og gennem driften bevidst hjælpe den ved at skåne redene. Det var præcis, hvad der skete i mit undersøgelsesområde på ca. 1250 ha vest for Svendborg. Her fik jeg ved to landmænds velvillighed lov til at gå ind og afmærke seks Vibereder, der kunne findes i markerne med afgrøden spinatfrø, så æggene slap uskadte igennem markdriften, der ellers gennem radrensning ville have betydet ødelæggelse. Nu blev de reddet, for "Hver Vibe tæller".

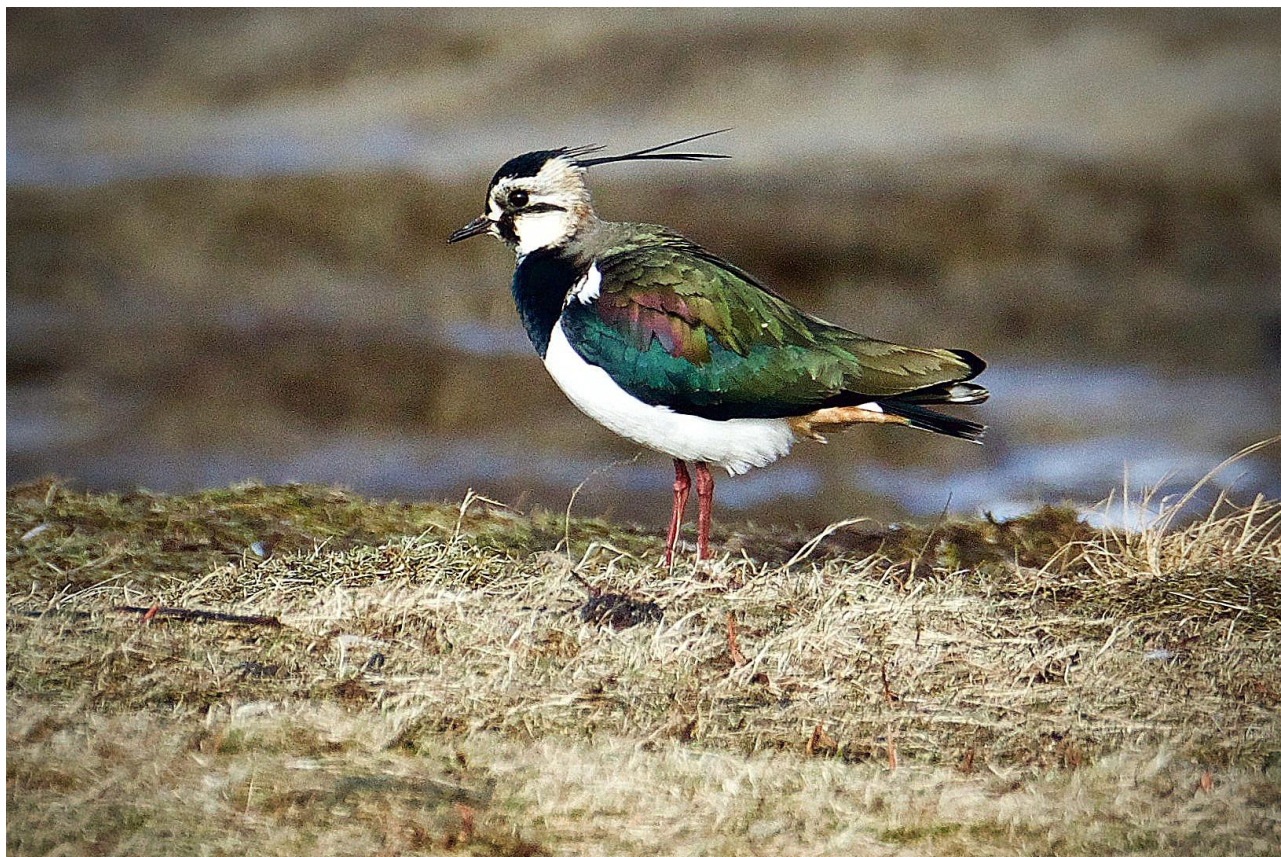
Ankomst til landbrugslandet

Viberne, og det vil sige Vibehannerne, ankommer normalt til det sydfynske landbrugsland i første halvdel af marts, det kan ses i de tilsvarende skemaer, jeg har vist for de seneste 7 sæsoner i tidligere års Vibeforår i landbrugslandet. Det er bemærkelsesværdigt, at den seneste ankomst i sidste halvdel af marts, netop falder i de tre markblokke, der skulle vise sig at blive hjemsted for ynglepar, nemlig M3, M7 og M8.

Skema over Vibernes ankomst til landbrugslandet vest for Svendborg i 2018.

Markblok	M1	M 2	M3	M4	M5	M6	M7	M 8	M9
Dato	6/3	9/3	18/3	9/3	12/3	14/3	25/3	26/3	12/3
Antal	1	3	4	11	1	2	3	3	11

På nedenstående billede fra Sydfyns kystnatur og altså ikke fra landbrugslandets marker, ses en tidlig ankommet Vibe. Jeg bemærker toppen, som ser ud som om den er under etablering. Et eksempel på, at der blandt de første fugle endnu ikke er en fuldt udviklet top?

Vibehan næsten færdig med fældningen til forårsdragten. Bøjden Nor, 16. februar 2018. Bemærk især toppen, som ser lidt "ufærdig" ud. Foto: Finn Skov.

Jeg har forsøgt, at vise fældningsmønstret i figurform. "Kyllingelivet" varer som 1 k indtil 31. december i klækningsåret. Derefter vil fuglen normalt blive kønsmoden som såkaldt 2 k (efter 1. januar) og således forsøge at yngle der.

	1. kalenderår (1 k)				2. kalenderår (2 k)				3. kalenderår (3 k)				4 k, osv																					
Juvenil	Ungedragt Post juvenil dragt				Vinterdragt				Yngledragt				Vinterdragt																					
Måned	J	J	A	S	O	N	D	J	F	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	J	F	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	J	F	M
Adult	Yngledragt				Vinterdragt				Yngledragt				Vinterdragt				Yngledragt				Vinterdragt													

Forsøg på visualisering af Vibens fældningsmønstre.

Vibe i vinterdragt. Genkendelig på de spredte lyse fjerbræmmer på oversiden, den korte top og selvfølgelig de svagere sorte tegninger i ansigt og på hage og strube. 30. september. Foto: Hans-Henrik Wienberg.

Mit Vibeprojekt kort

For lige at sætte tingene på plads, så påbegyndte jeg mit selvbestaltede amatørvibeprojekt vest for Svendborg med ynglesæsonen 2011. Det har derfor nu forløbet i 8 ynglesæsoner under overskriften "Vibeforår i landbrugslandet" og har gennem årene bestået af daglige registreringer i 6-10 mark-blokke i perioden 1. marts til og med 30. juni. Alle markblokkene ligger indenfor det røde rektangel, som overvejende udgøres af marker og som altså er mit undersøgelsesfelt på i alt ca. 1250 ha. Heri fører jeg nøje opsyn i særdeleshed med Viberne, men noterer også de andre fugle ned i almindelighed. Det giver

sammenlagt hvert år mere end 40.000 fugle fordelt på 12.000 observationer af godt 100 arter. Med til billedet hører også mine notater om landbrugsdriften, dvs. alle landbrugsaktiviteter, sædskifte, jordbehandling og afgrødehøjde, som jo gennem forårmånederne har så stor betydning for det naturlige fuglelivs fodfæste.

Måned	Aktivitet	Viber	Landbrugsdrift
Januar	Næsten daglig cykeltur med kikkert rundt i hele området.	Evt. forårsankomst i hele området eftersøges og noteres.	Drift noteres. Hver måned måles afgrødehøjde, fotodokumenteres.
Februar			
Marts	Daglig cykeltur og notesblok, kikkert og teleskop. Stop og obs. ved 37 punkter, hvor <u>alle</u> arter noteres i notesbog.	Viberne optælles dagligt i markblokkene. Der noteres adfærd. Rugende fugle stedfæstes og ungekuld registreres.	Der måles afgrødehøjde en gang om ugen. Samlet afgrødekort udarbejdes. Driften noteres. Fotodokumentation.
April			
Maj			
Juni			
Juli	Næsten daglig cykeltur med kikkert og notesblok med stop ved de enkelte markblokke. Der iagttages og noteres specielle hændelser ude omkring i hele undersøgelsesområdet.	Der følges op på evt. ungekuld hvis de er til stede. Træk, fødesøgnings- og rastforhold noteres, herunder eftersøges og optælles på eventuelle fourageringspladser i området og landbrugslandet idet hele taget.	Høsten følges og al aktivitet på marken noteres ind i skema. Fotodokumenteres. Jordbehandling og tilsåning af næste års afgrøder noteres. Evt. afgrødehøjde måles.
August			
September			
Oktober			
November			
December			

Mit Vibeprojekt sat på skema. Alt noteres i felten i notesbøgerne, skrives ind på computeren, bearbejdes og danner grundlag for alle de figurer, tabeller og skemaer, som jeg så årligt præsenterer i mine opdateringer af: "Vibeforår i landbrugslandet". Se side 8 for kort med markblokke, obs-punkter og Vibepar.

År	Obs-dage	Markblokke
2011	15	6
2012	53	7
2013	113	7
2014	112	9
2015	112	10
2016	114	10
2017	114	9
2018	115	9

Vibeforåret 2018

Flere ting spillede ind, så Vibeforåret 2018 udviklede sig usædvanligt. De få territoriefaste par blev først registreret ind i april, og stik mod sædvane og al (menneskelig) fornuft slog måske 3 par Viber sig ned i en vinterrapsmark nord for Tankefuldudstyknigen, her benævnt Markblok 8. Det er en 46 ha stor mark, som ganske vist tidligere har huset Viber, i 2014 og senest sidste år i 2017, begge år med vårbyg som afgrøde. Oversigtforholdene i M 8 er vanskelige: Afgrøden raps bliver hurtigt høj og den 1 km lange mark er kun tilgængelig for et begrænset indkig fra syd på den smalle led, samtidig er der et terrænæssigt bølgende forløb. Det indebærer ganske vist flere våde lavninger, dog oftest skjult for det menneskelige øje i mark-niveau, da der er et faldende terræn. På det normalt forventelige tidspunkt for ungeklækningen i slutningen af april/begyndelsen af maj har rapsplanterne en højde på 1 m og nærmer sig blomstring. Bestemt ikke optimalt Vibeterræn. Jeg mistede da også hurtigt kontakten til de få territoriefaste fugle, som jeg sidste gang så den 16. april og tvivler derfor på, at de fik held med foretagendet. Jeg må dog konstatere, at der faktisk er god plads mellem rapsplanterne, så succesfuldt yngleforsøg kan ikke udelukkes.

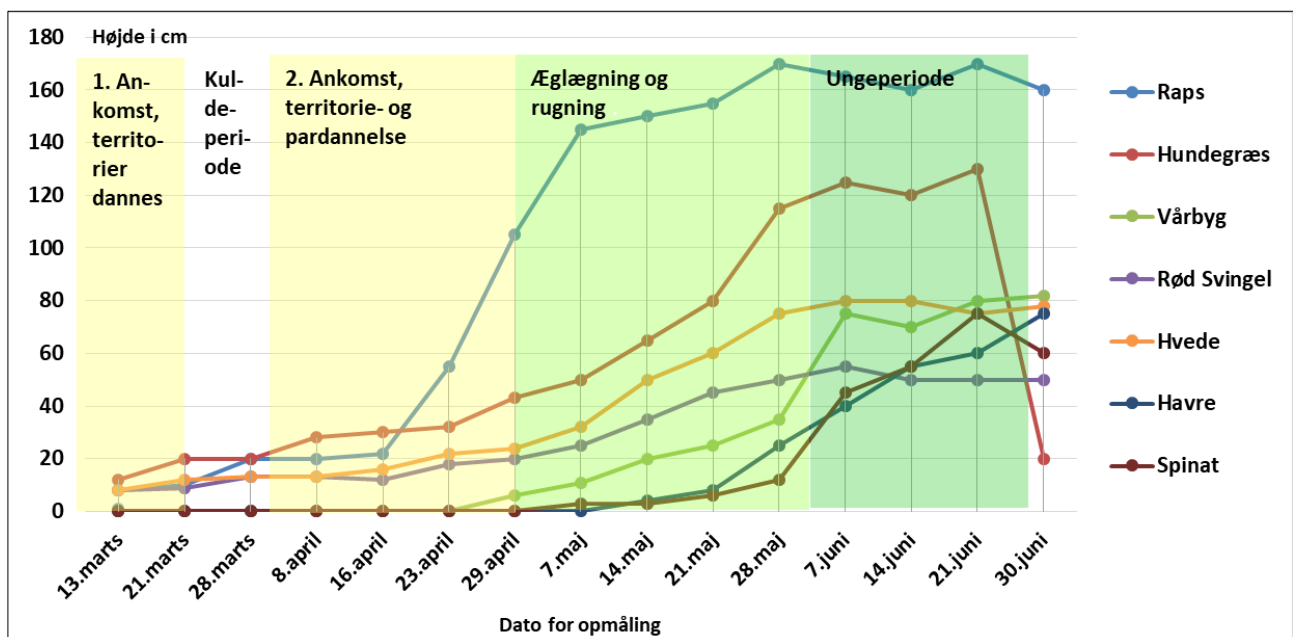

Den kolde og våde forårsoptakt (marts og første halvdel af april) blev afløst af en lang og stabil periode med tørvejr og lune temperaturer fra midten af april. De mange forårsafgrøder blev sået i dagene omkring den 20. april, men hvor blev Viberne af? Pludselig var de så på plads i de gamle vibemarkere i M 3 og M 7, som skulle vise sig at blive de to eneste markblokke med sikkert ynglende Viber i 2018. Her mødte jeg den 25. april luftudfoldelse med hele udtrækket af territorialkampe, parringsflugt og volter, mens der på jorden med drifterne i fuld udfoldelse sås redeskrab, stråkast og parring. Vibeforåret i landbrugslandet 2018 var i gang – dog med næsten en måneds forsinkelse!

Vibehan under territorialflugten, hvor hannens volter udgør kulminationen. Her vendes ryggen mod jorden og de sort/hvide farvers fordeling byttes lynhurtigt om under den akrobatiske manøvre. Det er netop her, at forårets dejligste fuglelyd frembringes, den velkendte glade salve, der kan gengives som vio viib vib-vib, vio vib. Foto: Erik Thomsen.

Viberne, afgrøderne og vejret

Når Viberens forhold specielt i landbrugslandet skal beskrives, kommer man ikke udenom afgrødernes betydning. Derfor er det naturligt, at omtale Viberne og afgrøderne under et. Vejret kommer så derefter, men også det har jo indflydelse på både afgrøderne, fødetilgængeligheden og dermed hele overlevelsen. Bo Svenning Petersen har i EUROPEAN UNION MANAGEMENT PLAN FOR LAPWING 2009-2011 givet en detaljeret beskrivelse af afgrødehøjdens betydning for, hvilke marker Viben slår sig ned på for at yngle. Generelt foretrækkes en vegetationshøjde under 15 cm. Afgrødehøjden skal endda helst være under 8 cm i tæt og 15 cm i mere åbne afgrøder. Der tolereres op til 30 cm, hvor planteafstanden er stor. Det giver selvfølgelig vårafgrøderne et fortrin fremfor fx efterårssåede hvedemarkers vækstforspring.

Afgrøderne, deres højde, Viberens tilstedeværelse og yngleforløb sådan som det så ud i 2018. Første højdemåling af de forskellige afgrøder fandt sted den 5. marts, men er ikke medtaget her, da alle afgrøder lå dækket af et tykt lag sne. Hundegræs blev skårlagt den 29. juni, derfor det bratte højdefald.

Mine målinger af afgrødehøjden foretages normalt en gang hver uge i løbet af foråret. Ud over højden, noterer jeg en gang for alle også rækkeafstanden i de enkelte afgrøder, da det gennem hele vækstsæsonen har stor betydning for fremkommeligheden af Vibekyllingernes færdsel.

Oversigt over rækkeafstanden i en række relevante afgrøder i Vibemarkerne.

Afgrøde	Vårbyg	Vårbyg +	Havre	Spinat	Vinterhvede	Vinterbyg	Raps	Frøgræs	Afgræsset
Rækkeafstand	13 cm	25 cm	12 cm	45 cm	12-16 cm	12 cm	20 cm +	Tæt år 2	-

Oversigt over antallet af ynglepar i afgrøderne over de 8 år, jeg har fulgt Viberne i mit undersøgelsesfelt på 1250 ha. Vårbyg + dækker over udlæg af frøgræs, det være sig hundegræs, rød svingel, engrapgræs, strandsvingel eller rajgræs, som er de frøgræsser, der gennem årene har været dyrket.

	Vårafgrøder				Vinterafgrøder			Flerårige afgrøder		I alt
	Vårbyg	Vårbyg +	Havre	Spinat	Vinterhvede	Vinterbyg	Raps	Frøgræs	Afgræsset	
2011	3+1				3+3+3	3		0-2		16-18
2012		2-3+2-3+2			4	3		0-1+1		14-17
2013					6-7+ 1-2		2	1		10-12
2014	1	(3)				4				5-8
2015	2				2			3		7
2016	6-9	(2)			5			(1-2)	1	12-18
2017	4-5		1	3						8-9
2018				3+3			0-3			6-9
Sum	17-21	11-13	1	9	27-29	10	2-5	6-10	1	78-99

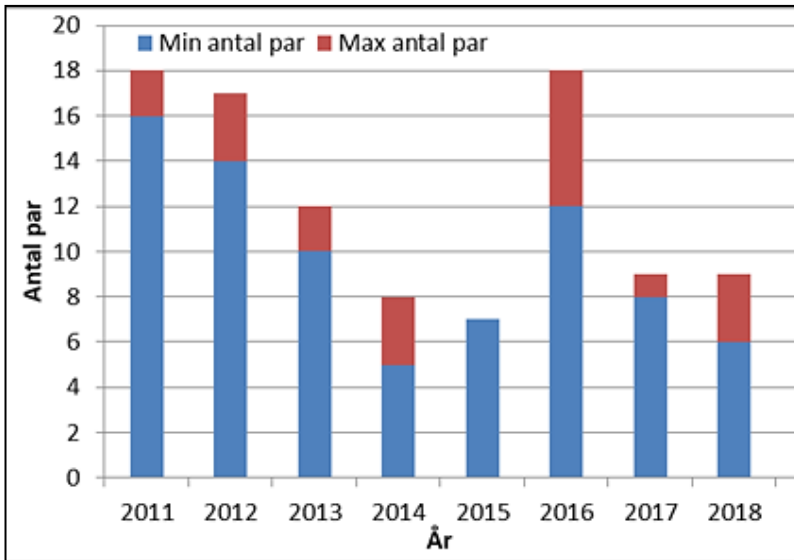
Simpel hovedregning uddraget af tallene i ovenstående skema viser, at der er en ligelig fordeling (knap halvdelen) af rederne i henholdsvis vårafgrøder og vinterafgrøder, mens kun en ottendedel har befundet sig i de flerårige græsmarker, det være sig i frøgræs eller afgræsede marker med husdyr. Det er imidlertid interessant, hvis man anskuer tallene for de 9 markblokke henover den foreløbig otteårs periode, mit Vibeprojekt har forløbet, at **ingen markblok har huset Viber i alle år**. Det må betyde, at Viberne flytter rundt efter afgrøderne. De 9 markblokke dækker i alt et areal på ca. 250 ha, der står altså 1000 ha tilbage i mit undersøgelsesområde helt uden ynglende Viber gennem alle årene!

Tabel over Vibeparrenes fordeling i markblokkene M 1- M 9 siden 2011. Det ses, at ikke en eneste markblok har huset Viber i alle år. Fuglene flytter altså rundt, formentlig efter afgrøderne.

	M 1	M 2	M 3	M 4	M 5	M 6	M 7	M 8	M 9	I alt
2011	0-2	3	3	3	4	3				16-18
2012	0-1	3	3	3	4	3				14-17
2013				0-1	6-7	2-3	1-2			10-12
2014							4	3	1	5-8
2015			3		2				2	7
2016		1	8		1	0-2	5		1	12-18
2017			3			3		3		8-9
2018			3				3	0-3		6-9

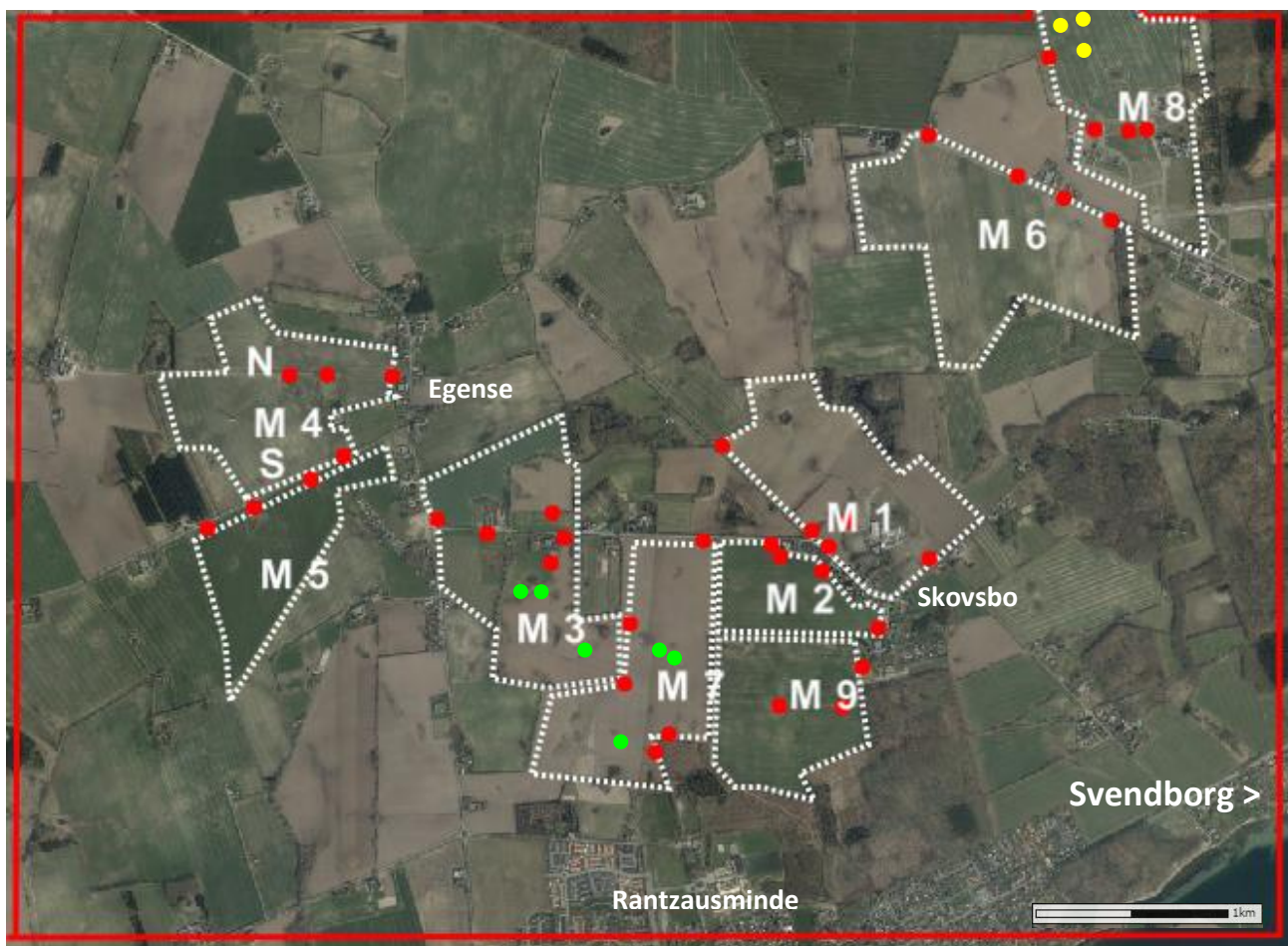
Vibe på afgræsset mark i M 3.

Der er god plads mellem rapsplanterne i M 8, men Viberne forsvandt 16. april, samme dag som billedet blev taget.

Diagram over udviklingen af Vibepar i markblokkene.

Og her er det så relevant at bringe et kort (ortofoto 2018) over mit undersøgelsesområde med de 9 markblokke indtegnet, ligesom jeg har markeret Viberedernes placering. Der var spinat i M 3 og M 7, mens de tre tvivlsomme par øverst i M 8 havde valgt vinterraps.

Mit undersøgelsesområde vest for Svendborg. Markblokkene er nummererede. 37 daglige observationspunkter er markeret med røde prikker, mens placeringen af de 6-9 Vibereder har fået en grøn prik (sikre) og gul (tvivlsomme).

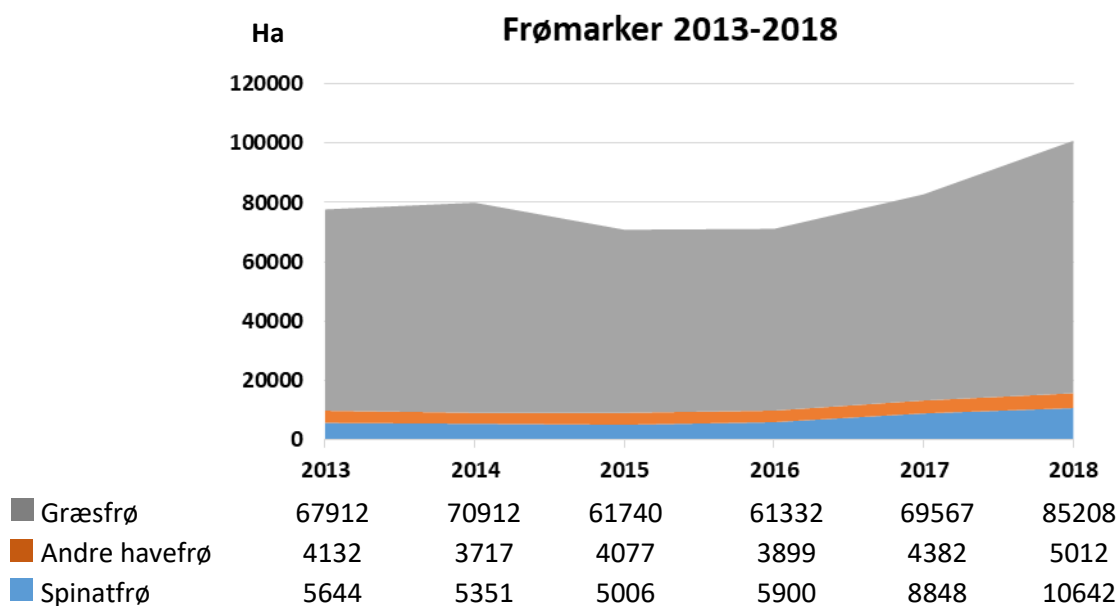
Årets 6-9 par er udtrykker en tilbagegang siden 2016 med det våde forår (min rapport hed dengang: "Jo vådere jo Viber"), som lå på niveau med 2011-2012. Denne tilbagegang ude i landskabet afspejles også tydeligt gennem mine samlede observationer af Viberne i markblokkene og som vises nedenfor. Her bringes et detaljeret overblik gennem sæsonen over, hvor, hvornår og hvor mange Viber, jeg har iagttaget over disse tre ynglesæsoner fra 2016-2018. Tallene er specificeret ud på halve månedsintervaller i de fire Vibemåneder, og nærlæst giver det egentlig meget interessante oplysninger.

Tabel over Vibeagttagelser de seneste 3 år i de enkelte markblokke (M 1-M 9) henover sæsonen, opdelt i halve månedsintervaller. Tallene summerer både optalte trækfugle og de faste fugle fra yngleparrene.

Vibe	Afgrøde	1.-15. marts	16.-31. marts	1.-15. april	16.-30. april	1.-15. maj	16.-31. maj	1.-15. juni	16.-30. juni	Antal i alt
M 1 2016	Frøgræs		5	1	1	3	1	11		22
M 1 2017	Frøgræs	3	17	10	13			2		45
M 1 2018	Vårbyg	5	2		1			2		10
M 2 2016	Hvede	13	28	29	11	5	17	12	17	132
M 2 2017	Frøgræs	2	5							7
M 2 2018	Frøgræs						3	2		5
M 3 2016	Frø/byg	149	191	100	52	110	111	125	106	944
M 3 2017	Vårbyg	11	3	12	14	61	59	53	32	245
M 3 2018	Spinat		8		35	85	93	81	48	350
M 4 2016	Hvede				2	2	6			10
M 4 2017	Hvede	3	1					1		5
M 4 2018	Hvede	26	87	1				4	2	120
M 5 2016	Vårbyg		8	5	15	2	1			31
M 5 2017	Frøgræs								3	3
M 5 2018	Frøgræs	1							1	2
M 6 2016	S/H/V	2	8	6	13	22	3		1	55
M 6 2017	Spinat			8	37	70	72	78	10	275
M 6 2018	Hvede	2	1							3
M 7 2016	Hvede	205	116	168	112	31		2		634
M 7 2017	Hvede	30	96	44	5					175
M 7 2018	Spinat		3		11	40	64	16	12	146
M 8 2016	Frøgræs									0
M 8 2017	Vårbyg		9	7	39	44	14	2		115
M 8 2018	Raps		3	29	1					33
M 9 2016	Frøgræs	9	22	3						34
M 9 2017	Raps									0
M 9 2018	Hvede	22	26	4						52
I alt 2016		378	378	312	206	175	139	150	124	1862
I alt 2017		49	134	81	108	175	145	136	45	870
I alt 2018		55	130	34	82	125	160	101	62	721

Lidt mere om afgrøderne. Miljø- og Fødevareministeriets Landbrugsstyrelse offentliggjorde den 21. juni i deres nyhedsbrev dokumentation for lige præcis det billede, som jeg selv havde oplevet ude i landbrugslandet gennem daglig færdsel, fornemmelse og nysgerrighed i øvrigt: "**Græs og spinat indtager**

danske marker". Jeg har i tidligere rapporter været inde på, at græs(frø) er en stor afgrøde på Sydfyn. Frøgræs anvendes som sædskifteafgrøde og sås ofte som udlæg i vårbygmarker, den er flerårig, men som Vibehabitat er den ikke specielt egnet med sin tætte vækst og højde tidligt på året, når parrene skal etablere yngleterritorier. Marker med frøgræs har dog været anvendt af Viberne, specielt, hvis der henover vinteren har opstået fugtige lavninger, som kan udgøre fødegrundlag for såvel forældrefugle som unger. I markerne med frøgræs, vil der i løbet af foråret ikke være så mange forstyrrende landbrugsaktiviteter, kun gylleudbringning, kunstgødning og sprøjtning. Også regnorme formodes at være mere udbredte, da der ikke i de flerårige frøgræsmarker foretages nogen jordbehandling, der kan forstyrre ormene, se senere.

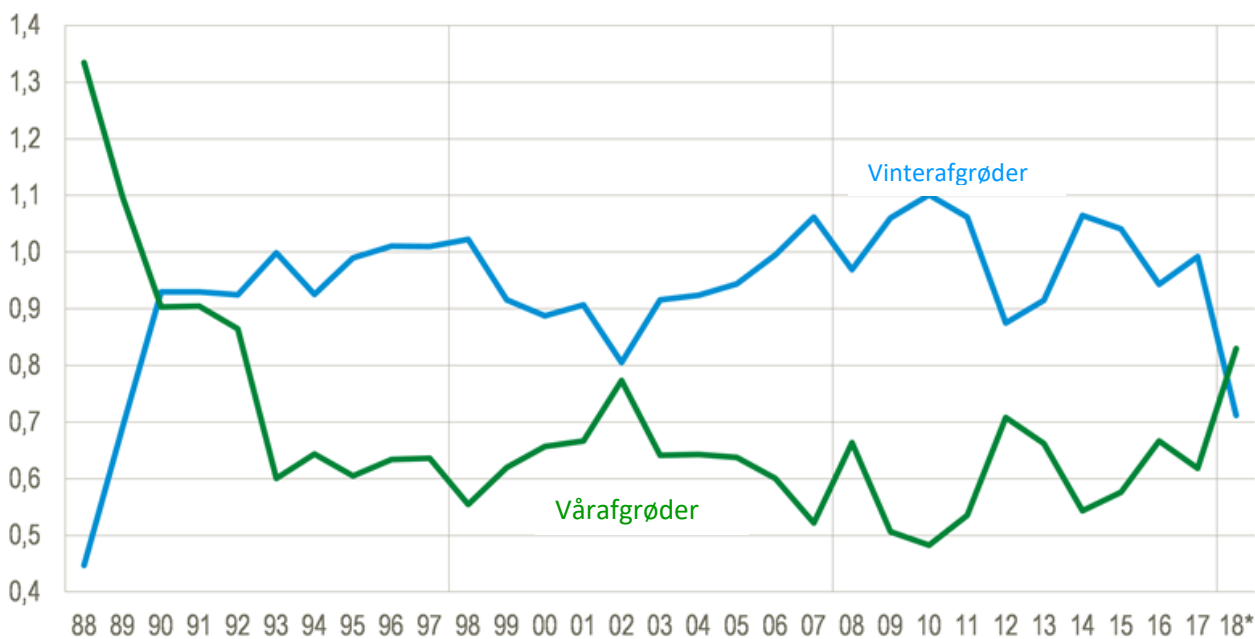

Alt i alt er arealet af marker med græsfrø, havefrø og spinatfrø vokset til over 100.000 ha i 2018, svarende til et areal, der ville kunne dække mere end 1/3 af Fyn. Kilde: Den årlige ansøgningsrunde for landbrug, Landbrugsstyrelsen.

Spinat, derimod, er en forholdsvis ny afgrøde, der vinder stadig større arealandele, også i mit undersøgelsesområde, hvor der nu på 3. år dyrkes frøspinat. I samme periode er arealet på landsplan fordoblet. Såningen sker i slutningen af april, det er en rækkeafgrøde med en indbyrdes rækkeafstand på 40 cm, spiringen og den efterfølgende vækst er langsom i starten, så markens åbne forhold bevares og Viberne levnes en chance. Her færdes sprøjter, stensamlere, og en del af ukrudtsfjernelsen sker med radrensning. Forholdene minder om de roemarker, som tidligere udgjorde så gode ynglehabitater for Viberne. Det står og falder derfor med landmandens vilje og agtpågivenhed, såfremt Viberederne skal overleve og have en chance i spinatmarkerne.

Kort forinden (4. juni) havde Landbrugsstyrelsen behandlet et andet vigtigt emne, der kan have positiv betydning for Vibens tilstedeværelse i landbrugslandet: **"Vårbyg er årets topscorer"**. Her slås det fast, at vårbyg i 2018 er blevet landets mest udbredte afgrøde på bekostning af vinterhvede, der dog stadig fylder næstmest. Det blev også konklusionen på en nyhed fra Danmarks Statistik den 17. juli. Her hedder det, at *"Arealet med vinterafgrøder er på det laveste niveau siden 1989. Den dominerende vinterafgrøde, vinterhvede, er i 2018 faldet med 186.000 ha i forhold til året før. Årsagen til faldet - som også rammer vinterbyg, rug og vinterraps - er et regnfuldt efterår i 2017, hvor der i september og oktober faldt hhv. 109 og 106 mm regn. Det normale for begge måneder er godt 70 mm. Regnen vanskeliggjorde tilsåningen med vintersæd, og betød at mange landmænd var nødt til i stedet at så vårafgrøder i foråret 2018."*

*Foreløbige tal.

Fordelingen af vinter- og vårafgrøder. 1988-2018 i mio. ha.

Skiftet forklares således af vejrforholdene, men hænger måske også sammen med det mindre opreklamerede faktum, at prisen på byg atter oversteg prisen på hvede (Danmarks Statistik den 13. februar 2018). At vårbyg overtager stadig større arealer, kan være i Vibesammenhæng være positivt, hvis blot jordbehandling og såning med den ofte efterfølgende tromling udføres i et hug, sådan som jeg gerne ser, så Viben ikke bliver tvunget ud i omlægning af kuldet flere gange. Det er nemlig sådan, at Viben foretrækker vårafgrøder med de åbne forhold på marken i forårsmånederne fremfor den vinterhvede, der allerede ved yngletidens begyndelse er etableret med tæt og hastig vækst, der kan hindre det frie udsyn.

Udviklingen i afgrødeprofilen er således interessant og kan være endnu en brik i puslespillet (side 12), der kan være en medvirkende forklaring til Vibens tilbagegang i landbrugslandet. En tilbagegang, der ser ud til at være mere udtalt på den dyrkede jord, end på de mere stabile engområder. Danmarks Statistik beskriver i nyhedsbrevet den 17. juli ubevidst de spændende tendenser: *Skiftet mod vårafgrøder har ført til, at især vårbyg er gået frem i 2018 med 167.000 ha i forhold til 2017, og er nu den mest udbredte afgrøde i dansk landbrug målt på arealet. Også de andre vårafgrøder, vårhvede og havre, er gået frem med hhv. 19.000 og 25.000 ha. Vårafgrøder har et lavere udbytte pr. ha end vinterafgrøder.*

Areal med korn for udvalgte år 1920-2018 i tusinde ha

	Hvede	Byg	Rug	Havre	Andet korn	Korn i alt
1920	73	253	226	441	201	1194
1940	82	394	139	347	325	1287
1960	82	756	157	198	252	1445
1980	140	1577	56	40	4	1817
2000	619	731	50	44	55	1500
2018*	426	797	93	82	20	1417

*Foreløbige tal.

Havre var tidligere den største kornart i Danmark ...

I tidligere tider var havre den mest betydningsfulde kornart i dansk landbrug. Således dyrkede de danske landmænd 441.000 ha med havre i 1920 svarende til 37 pct. af kornarealet. Havrens store betydning

dengang skal ses i sammenhæng med, at landbruget anvendte arbejdsheste i stort omfang, og deres foretrukne foder var havre.

... men forsvandt med arbejdshestene

Efterhånden som mekaniseringen skred frem i landbruget, og arbejdshestene forsvandt, så faldt også arealet med havre. I stedet blev byg den dominerende kornart og nåede i 1980 op på næsten 90 pct. af kornarealet. Byg bliver mestendels anvendt som foder til husdyrene. Først i 1980'erne vandt hveden for alvor indpas på de danske marker, hvor den indtil da udgjorde under 10 pct. af kornarealet.

Med hvedens fremmarch igennem de seneste 30 år, var der således åbnet for vinterafgrødernes dominans af landskabet, hvor stub- og pløjemarkerne om vinteren blev afløst af grønne marker, der foråret efter stod med massiv plantevækst ved yngletidens begyndelse. Her ligger en del af forklaringen på de jordrugende landbrugsfugles tilbagegang, men også på gæssenes fremgang.

Endelig er der yderligere det forhold, at det økologiske landbrugsareal bliver ved med at vokse. Det sker selvfølgelig på bekostning af det konventionelt dyrkede. Det meddeles i Miljø- og Fødevarerministeriets nyhedsbrev fra den 13. juni under overskriften "Massiv interesse for økologi hos landmænd", at yderligere godt 1000 landmænd har (indtil 21. april) søgt om at lægge om til økologi på 36.500 ha, hvilket svarer til Langelands og Tåsinges areal. Det samlede danske økologiske landbrugsareal er nu på 245.000 ha. Det slås samtidig i nyhedsbrevet fast, at

- Sammenlignet med konventionelt jordbrug har økologisk jordbrug en gavnlig effekt på natur og biodiversitet. Økologisk jordbrug har i gennemsnit 30 procent flere vilde plante- og dyrearter i de marknære biotoper.

Brikker til puslespillet over Vibens tilbagegang. På et baggrundsbillede af Erik Thomsen.

For Viben er dette en god nyhed, der kunne pege frem mod forbedrede forhold, idet økologisk jordbrug har en regel om, at kreaturer skal ud på græs fra 15. april til 1. november. Afgræsning afløser altså ensilage- eller slætgræs. På de afgræssede marker vil selve fødegrundlaget være større, samtidig med at en varieret vegetationshøjde vil passe arten bedre til redeanbringelse og fødesøgning. Kokasserne er endvidere potentielt hjemsted for op mod 500 forskellige organismer, der som fødeemner kan tjene til Vibekyllinger-

nes forbedrede overlevelse. Også andre dyr og planter vil –som det fremgår af nyhedsbrevet- kunne profitere af denne udvikling, der ifølge ministeriet *foregår med ekspresfart*.

Og endelig lidt om vejret: Vi oplevede i 2018 en tørkesituation i den sidste del af Vibernes yngletid. Man fristes til at slå fast, at *Jo vådere, jo Vibere...* for under våde forhold er der flere fugtige lavninger med forbedret fødegrundlag, ligesom føden er lettere tilgængelig uden en tør jordskorpe og regnorme færdes tættere på overfladen, men mere om det senere.

Men hvad så med temperaturen? Her synes der også at være en sammenhæng, om end med modsat fortegn. Her kan en forøget temperatur, klimaændring, global opvarmning, kaldet det hvad du vil, være en af brikkerne i puslespillet om Vibens tilbagegang og være med til at drive Viben på flugt. Det er jo bare en af de brikker, vi ikke her og nu kan påvirke til fuglens gunst.

Det er imidlertid netop påvist, at Viberne påbegynder ynglesæsonen -defineret som tidspunktet for første æg- en uge tidligere end for 88 år siden. Undersøgelserne er fra Tipperne i Ringkøbing Fjord, hvor ynglefuglene har været fulgt tæt i 90 år og dermed bidraget til en af verdens længste tidsserier. Det følger op på, at også mange fugle nu ankommer væsentlig tidligere. For Viben er det på Tipperne ikke muligt at kvantificere en tidligere ankomst, idet Viberne i stigende grad ses på Tipperne om vinteren, men der ses en signifikant sammenhæng med især vintervejret og forårstemperaturerne.

I landbrugslandet kan den tidligere ankomst og især den tidligere æglægning være med til at udløse, at den økologiske fælde klapper. Landbrugets markarbejde er nemlig ikke rykket tilsvarende frem. De viser finske data, hvor 38 års såtidspunkt af vårbyg ikke er fremskyndet tilsvarende. Viben (og Storspoven) udsættes derved for større risiko for at kullet går tabt i forbindelse med forårssåningen, da reder oftere lægges på endnu ikke tilsåede marker.

Nedbør og temperatur og i udvalgte måneder for 2016, 2017 og 2018 for både Fyn og Danmark. Desuden normaler for både nedbør og temperatur til sammenligning. Kilde DMI.

Nedbør 2016	Fyn	Danmark	Nedbør 2017	Fyn	Danmark	Nedbør 2018	Fyn	Danmark
Vinter 2015/16	221 mm	224 mm	Vinter 2016/17	109 mm	129 mm	Vinter 2017/18	154 mm	180 mm
Marts 2016	60 mm	55 mm	Marts 2017	50 mm	56 mm	Marts 2018	46 mm	39 mm
April 2016	55 mm	74 mm	April 2017	37 mm	48 mm	April 2018	59 mm	54 mm
Maj 2016	39 mm	31 mm	Maj 2017	32 mm	31 mm	Maj 2018	21 mm	18 mm
Juni 2016	70 mm	79 mm	Juni 2017	70 mm	94 mm	Juni 2018	20 mm	24 mm
I alt	445 mm	463 mm	I alt	298 mm	358 mm	I alt	300 mm	315 mm

Temperatur 2016	Fyn	Danmark	Temperatur 2017	Fyn	Danmark	Temperatur 2018	Fyn	Danmark
Vinter 2015/16	2,9 °C	3,1 °C	Vinter 2016/17	2,9 °C	2,8 °C	Vinter 2017/18	2,0 °C	1,9 °C
Marts 2016	3,9 °C	3,8 °C	Marts 2017	5,1 °C	4,7 °C	Marts 2018	0,6 °C	0,3 °C
April 2016	6,6 °C	6,3 °C	April 2017	6,6 °C	6,3 °C	April 2018	8,7 °C	8,4 °C
Maj 2016	13,2 °C	12,9 °C	Maj 2017	12,4 °C	12,0 °C	Maj 2018	14,8 °C	15,0 °C
Juni 2016	16,5 °C	16,0 °C	Juni 2017	15,4 °C	14,8 °C	Juni 2018	16,8 °C	16,5 °C
Gennemsnit	8,6 °C	8,4 °C		8,5 °C	8,1 °C		8,6 °C	8,4 °C

Normaler	Nedbør			Temperatur		
	Fyn 1961-90	DK 1961-90	DK 2006-15	Fyn 1961-90	DK 1961-90	DK 2006-15
Vinter 2017/18	144 mm	161 mm	186 mm	1,0 °C	0,5 °C	1,7 °C
Marts 2018	41 mm	46 mm	40 mm	2,4 °C	2,1 °C	3,5 °C
April 2018	38 mm	41 mm	30 mm	6,0 °C	5,7 °C	7,7 °C
Maj 2018	46 mm	48 mm	59 mm	11,0 °C	10,8 °C	11,3 °C
Juni 2018	52 mm	55 mm	40 mm	14,9 °C	14,3 °C	14,3 °C
I alt	321 mm	351 mm	355 mm	7,0 °C	6,7 °C	7,7 °C

Hver Vibe tæller...

Årets overskrift "Hver Vibe tæller...", dækker over, at de 6 Vibereeder i 2018 blev udruget i spinatmarker, hvor rederne blev afmærket med (svaje)stokke og derved blev skånet for ødelæggelse under markarbejdet. Markerne, benævnt M 3 og M 7 støder op til hinanden, dækker et areal på henholdsvis 20 ha og 27 ha, kun adskilt af et levende hegn. De er dog under forskellige ejerforhold og dyrkes uafhængigt af hinanden, så det var måske et held, at det var samme slags spinat, for der kræves 1500 m afstand mellem spinatmarker for at undgå krydsbestøvning. Firmaet Jensen Seeds har alle kontrakter for frøspinat på Fyn.

M 3 blev allerede tilsået omkring 17. april på en jord, der hele vinteren lå som pløjejord efter sidste års brak. M 7 blev tilsået en uge senere den 24. april efter et omfattende såbedsarbejde med stensamling flere dage i træk. Viberne kvitterede ved at flytte ind på de to marker allerede få dage efter tilsåningen, og de territoriefaste par lokaliseres med rugende fugle allerede fra den 27. april. I begge marker gik en enkelt rede tabt af formentlig prædation, men de to kuld blev omlagt, så der endte med at være 3 reder hvert sted. Radrensning er, foruden sprøjtning, måden at holde ukrudt væk, når afgrøden er frøspinat og der er en indbyrdes rækkeafstand på 45 cm. Radrensning blev påbegyndt i M 3 den 18. maj, men først fuldført 11 dage senere. I M 7 fra den 21. maj. Før det blev aktuelt, havde jeg kontaktet landmændene for at opnå, at der blev taget hensyn til de rugende Viber ved at skåne rederne under radrensningen.

Her er et billede fra M 7, som viser, at der under radrensningen er blevet taget hensyn til Vibereden, der ses centralt i billedet. Traktorføreren har simpelthen løftet radrenseren de få meter, der kan sikre redeoverlevelsen.

Landmændene udviste stor forståelse og jeg fik tilladelse til færdsel i markerne så jeg kunne afmærke rederne med to (svaje)stokke, placeret 10 m væk fra redens sider af kørselsretningen (se billedet på forsiden).

De rugende fugle, og dermed redernes placering, er som i de øvrige år fundet med teleskopindkig i markerne. Det være sig fra offentlig vej, markvej, eller andet, hvor jeg enten gennem lovgivningen har færdselsadgang, eller hvor venlig tilladelse har givet mig mulighed for at foretage mine observationer på afstand med kikkert og teleskop (forstørrelse på henholdsvis 8x og 20-60x).

Oplevelse fra felten om at afmærke Vibereder.

At navigere inde i en stor mark, når man plejer at overskue forholdene udefra gennem kikkert eller teleskop, er vanskeligt. Lidt som ude på åbent hav at stedfæste en nøjagtig position. Ligesom molboerne, der skar et mærke i robåden der, hvor de sænkede klokken.

I forbindelse med afmærkningen af årets Vibereder stod den særlige teknik sin prøve. Heldigvis drejede det sig om rækkeafgrøden spinat. Det handler om at finde den række, hvor reden er lagt i tilknytning til og at den rugende fugl bliver liggende, altså på lang afstand. Så går man langs rækken til man får visuel kontakt med æggene. Rugefuglen har da for længst forladt reden. Der kan være god brug for en hjælper, hvis det ikke på grund af niveauforskel eller andet er muligt at fastlægge den præcise række. Man kan så stå i mobilkontakt med hjælperen, der er placeret, så reden (og den rugende Vibe) er i teleskopets fokus, og så ellers ved hjælp af fysiske kendetegn (sten, fixpunkter i baggrunden o. lign.) lade sig dirigere til reden. Det er vanskeligt, når man skal færdes diagonalt.

Jeg mødtes med Lehnkovs godsforvalter Søren Axelsen i marken fredag formiddag den 25. maj. Viberne var gået af reden, så vi gik lidt på må og få. Umuligt at finde de to reder. Svajestokkene blev overdraget, og så havde jeg til næste morgen tidlig at få mærket rederne af, men samme dag kl. 17 skulle jeg stå i Hirtshals 360 km væk til et foredrag på Naturmødet. Situationen var håbløs, men blev pludselig løst op, da Søren storsindtet skar igennem og sagde: Vi udsætter radrensningen til næste uge, så har du hele weekenden til at få mærket rederne af. Sådan gik det til, at landbrugsdriften på Sydfyn måtte vige for Naturmødet i Nordjylland.

Her radrenses i M 3 den 29. maj. Forsinket på grund af Naturmødet i Hirtshals.

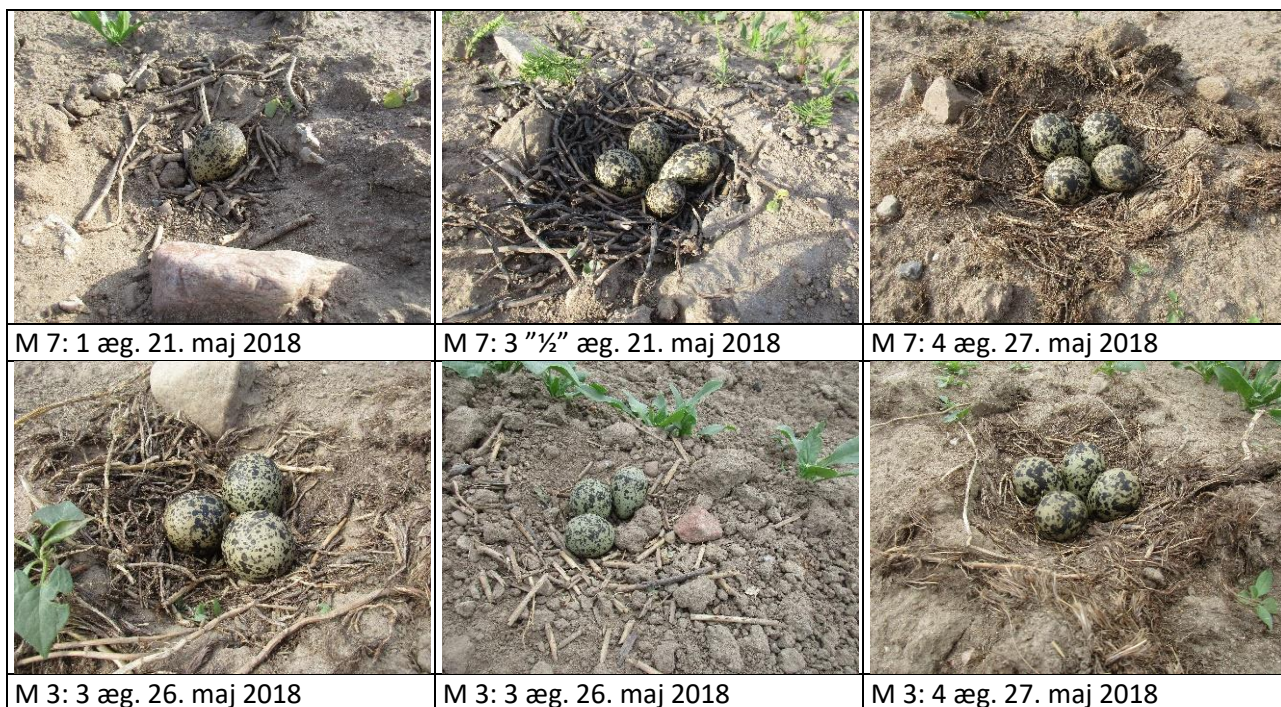

Og i M 7. Afmærkningen af Vibereden ses ved pilen. Den 21. maj. Vibereden blev skånet. Tak for det!

Alle seks reder blev fulgt i den efterfølgende tid, og det kunne konstateres, at der efter afmærkningen blev ruget videre. Selve redestederne blev først besøgt igen i forbindelse med oprydning, dvs. fjernelse af stokkene, og her kunne jeg heldigvis med glæde konstatere, at de seks reder formentlig alle er klækkede, idet der ikke i redeomgivelserne blev fundet efterladte æggeskaller, der kunne tyde på prædation. Forældrefuglene fjerner nemlig selv klækkeskallerne, så de ikke røber reden i den korte tid, ungerne opholder sig der. Det drejer sig oftest om et døgn, hvorefter de tørre og redeflyvende unger bliver ført væk til opfostringsgunstige forhold af forældrefuglene.

Jeg kan derfor i år vise billeder af Vibereder for første gang i de 8 ynglesæsoner, jeg har fulgt Vibeforåret i landbrugslandet = på markerne, hvor der jo normalt ikke er adgang.

De 6 Vibereder fra spinatmarkerne.

Netop afmærkning af Vibereder, som er en af 6 anbefalinger i min *"Manual til flere Viber på markerne"* er nu blevet undersøgt til bunds i Tjekkiet. I en artikel publiceret online af Cambridge Core, slås det fast, at markeringen ikke øger redernes risiko for at blive plyndret, men i det dyrkede land tværtimod forhindrer, at rederne går tabt i forbindelse med jordarbejdet. Artiklen blev publiceret i Bird Conservation International, vol. 28, issue 2 i juni 2018 under overskriften: *"Visible marking of wader nests to avoid damage by farmers does not increase nest predation"*. Undersøgelsen er foretaget i Tjekkiet og har tre tjekkiske forfattere, se kildelisten. Det hedder i resuméet bl.a.: *Kun få undersøgelser har vurderet risikoen for prædation ved afmærkede reder eller undersøgt, hvordan man kan afmærke reder for at undgå ødelæggelse fra landbrugsmaskiner. Virkningen ved en afmærkning af Vibereder med 2 m lange, tynde og markante stænger med toppen farvet i neonrød eller orange er gennem tre år blevet undersøgt i to yngleområder i Tjekkiet. I alt 52 par med reder i marker med landbrugsdrift blev afmærket, mens et tilsvarende antal reder som modstykke forblev umærkede. Disse blev sammenlagt overvåget i 2004 rededage indtil klækning, landbrugsaktivitet eller tab. Resultatet viser, at selve mærkningen ikke øger redeprædationen. Reder fundet tidligt i rugeforløbet var generelt mere udsat for ødelæggelse, uanset tilstedeværelsen af markering. Undersøgelsen viser, at det er muligt for jordrugende fugle med en tilpasset afmærkning at balancere forholdet positivt mellem risikoen for ødelæggelse fra landbrugsmaskiner og øget redeprædation.*

Manualens budskaber styrket

Min "Manual til flere Viber på markerne" stammer fra 2015, den er en operationel gennemgang af de virkemidler, der kan gavne Viben i landbrugslandet. Manualen er en konkret brugsanvisning til landmænd, som vil gøre en indsats som værter for Viber. Samtidig med, at manualen tager sit udgangspunkt i Vibens biologi, holder den også landmanden økonomisk skadesløs, han mister ikke sin grundbetaling, og han tilbydes nogle praktiske virkemidler, der er lette at etablere. Her følger en kort opstilling af de 6 lavpraktiske forhold, der kan være med til at bremse Vibens nedtur i landbrugslandet:

1. Lad gerne vårafgrøder indgå i sædskiftet – gerne op ad enge eller græsmarker med dyr.
2. Køb udenom rederne.
3. Afmærk rederne, fx med "svajestokke".
4. Udfør forårets markarbejde i ét hug.
5. Etabler både "Lærkepletter" og "Vibelavnings".
6. Sørg for kommunikation mellem traktorfører og driftsleder.

Forsiden af manualen

Mens vejr, fødegrundlag og prædation er forhold, vi ikke umiddelbart kan gøre noget ved, så kan driften på marken skabe langt bedre overlevelse for Viben, hvis de 6 forhold tilgodeses.

Mens punktet med redeafmærkning (to svajestokke 10 m på hver side i kørselsretningen i forhold til reden) er beskrevet ovenfor i kapitlet Hver Vibe tæller..., må etableringen af både Lærkepletter og Vibelavnings også have lidt kommentarer. Vibelavnings er, som navnet siger, de lave områder i marken. Ofte står de under vand i begyndelsen af sæsonen, men tørrer efterhånden ud.

Vibelavning i kornmark. Igennem vinteren har der stået vand, som er fordampet, men lavningen tjener som fourageringsbiotop for Viben, dens kyllinger, også flere andre fuglearter nyder godt af adgangen til regnorme, insekter og endda de fremspirende planter, der senere modner frø til de frøspisende arter. Foto: Henrik Wejdling.

Lavningerne er af vital vigtighed for Vibens, Sanglærkens, Agerhørens og Bomlærkens overlevelse som monotonibrydende fristeder og fremfor alt som fødedepot i den omgivende monokultur. De er i høj grad genstand for pletdræningsinitiativer og mange fugtige lavninger forsvinder i disse år. Det kan skyldes rationaliseringshensyn, men ofte er det urentabelt for landmanden at jordbehandle og tilså lavningerne og senere høste dem ude af takt med den omgivende mark. Samtidig tror mange landmænd tilsyneladende, at tilskudsreglerne nødsager ham til at dyrke hele markens areal, ellers bliver han trukket i sin grundbetaling. Det er nemlig sådan, at den enkelte vibelavning ikke må fylde mere end 100 m², og samlet må udyrkede arealer ikke overstige 10 % af en marks areal. Hvis lavningen ikke opfylder disse krav, kan landmanden formode, at han bliver trukket i sit EU-tilskud til en given afgrøde på den pågældende mark. Man kan derfor godt sige, at landmænd tror sig tvunget af reglerne til at fjerne de små fristeder for Viber og andre markfugle, hvis de er større end 100 m². Og for at bevare lavningerne udyrket gennem dyrknings sæsonen, ville det således være oplagt at ændre reglerne, så landmanden blev motiveret til at lade de urentable våde pletter ligge - uden at miste tilskud. Det kan nok være nødvendigt at få udbasuneret, men det er imidlertid sådan, at reglerne **ikke** behøver at blive ændret! På et møde i Landbrugsstyrelsen den 9. april 2018 blev det overfor en delegation fra Dansk Ornitologisk Forening direkte tilkendegivet, at der ikke er pligt til at genså midlertidigt opståede bare pletter i vinterafgrøder, UANSET STØRRELSEN AF DISSE (!), men at man var meget opmærksom på, at der eksisterer en opfattelse hos landmændene af, at man kan få fradrag i grundbetalingen, hvis man ikke gør det. Direkte adspurgt forklarede styrelsen, at bagatel-grænsen på 100 m² stammer fra Kommissionens vejledning i kontrol af overholdelse - dvs. **ikke** fra egentlig lovtækt.

Dræning af fugtig lavning i vinterhvede større end 100 m². Nu slår Landbrugsstyrelsen fast, at 100 m² ikke er en betingelse for at opretholde grundbetalingen, blot der har været en landbrugsaktivitet indenfor den pågældende dyrknings sæson.

Det var i øvrigt styrelsens forventning/forhåbning, altså på det tidspunkt mødet blev afholdt, i foråret, at denne størrelsesgrænse ville blive sat op i forlængelse af CAP 2020 - eller måske ligefrem ville blive overflødiggjort, hvis en brutto-model kommer på tale, for så vil landmanden få sin grundbetaling, uanset hvor lidt eller hvor meget udyrket areal, der er på bedriften. Styrelsen tilkendegav ovenikøbet faktisk, at man med hensyn til kontrollen af, om der er områder med mere end 100 m², som fremstår udyrket, i praksis **undlader** at summere flere af sådanne arealer indenfor den samme markblok.

Helt præcist siger Landbrugsstyrelsen altså, at det i dag ikke er noget krav, at man dyrker en afgrøde til høst på f.eks. udvintrede pletter eller pletter, der enkelte vintre står under vand. Det er kun et krav, at der i forbindelse med hver dyrknings sæson udføres en landbrugsaktivitet på arealet.

Jeg vender tilbage til resultaterne fra mødet i Landbrugsstyrelsen senere under afsnittet Nyt fra Vibeværnsfronten.

”Etabler både ”Lærkepletter” og ”Vibelavninger”, hedder det Manualens 5. bud. Også Lærkepletternes værdi har i løbet af 2018 fået fornyet opmærksomhed. Det er sket med offentliggørelsen af et stort forskningsprojekt foretaget af Statens Lantbruksuniversitet i Uppsala, Sverige.

Baggrunden er desværre sørgelig: Over de seneste 40 år er antallet af Europas Sanglærker reduceret til halvdelen, i Sverige til en fjerdedel. Ikke meget bedre står det til i Danmark, hvor bestanden er gået tilbage til en tredjedel.

Der er derfor al mulig grund til hilse det svenske samarbejdsprojekt med Lærkepletter velkommen. Den svenske lærketilbagegang skyldes udviklingen i landbruget henimod større marker og tættere afgrøder, men i vores naboland har svenske landmænd rundt om i landet påbegyndt etableringen af Lærkepletter i større stil og haft succes. Undersøgelsen har forløbet over tre år og viser at tilbagegangen kan standses og at Sanglærkebestanden i markerne med lærkepletter ligefrem kan øges med op til 60%! Og det ser ligefrem ud til, at markerne med lærkepletterne endda kan tiltrække lærker fra nabomarker.

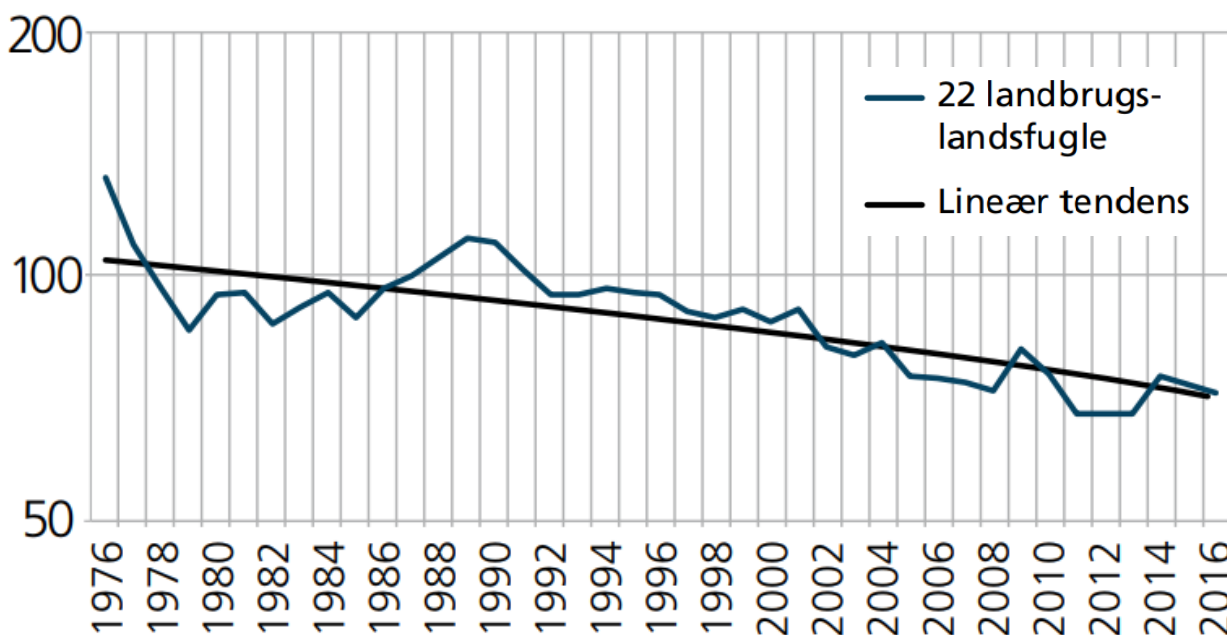
Lærkepletter er små pletter i kornmarken, hvor såmaskinen blev løftet nogle meter. I mit prøvefelt har der de sidste fire ynglesæsoner været udlagt 5 lærkepletter i samme arbejdsgang, oftest placeret på markens højeste partier. Selv i juni, billedet er fra 18. juni, er pletterne tilgængelige for fuglenes fouragering, og kan hjælpe Sanglærkerne gennem et andet kuld, og dermed et bedre yngleforsøg. Lærkepletterne er en del af Svendborgaftalen.

Lærkepletter er utilsåede småpartier i markerne, hvor fuglene kan lande og søge føde og som hjælper dem til en bedre overlevelse. I praksis etableres lærkepletter ved at løfte såmaskinen nogle få meter et antal gange. Herhjemme har man anbefalet, at det sker under tilsåningen af vårbyg, men i Sverige har man nået de gode resultater i vinterhvede.

Resultaterne fra Sverige er lovende af flere årsager, dels kan det hjælpe til med at bringe Sanglærken på fode igen og dels er samarbejdet måske begyndelsen på noget perspektivrigt. Forskningen er bearbejdet og

publiceret af det svenske Lantbruksuniversitet i Uppsala, finansieret af WWF i Sverige, udført af ornitologer fra BirdLife Sweden, og endelig har Lantmännen lagt jord til forsøgene.

Jeg har tidligere plæderet for og gør det stadig, at såfremt fuglene i landbrugslandet skal have en fremtid, så må også landbruget ind og hjælpe, gerne i et samarbejde som ovenfor skitseret fra Sverige. Erhvervet har ansvaret for, at det går så dårligt for de 22 arter, der er defineret som landbrugsfugle. Læs Ian Newtons "Farming and Birds" og få beviserne. I min rapport fra 2017 påviste jeg, at vi herhjemme over de sidste 40 år har mistet tæt på 3 millioner fugle af landbrugslandets fugle. Mange af de almindelige arter som Vibe, Agerhøne, Sanglærke, Gulspurv og Bomlærke har betalt prisen gennem dramatiske bestandsnedgange.

Samlet bestandsudvikling for de 22 ynglefuglearter i landbrugsarealet 1976-2016. Basisåret er sat til 1987, hvor alle 22 arter har været med i punkttællingen. Tilbagegangen i bestanden af 'landbrugslandets ynglefugle' er større end for 'skovens ynglefugle' og øvrige 'almindelige ynglefugle'. Kilde: DOF's punkttællingsprogram i DN: Tal om landbruget 2017.

Regnorme, landbrug og Viber

Der findes ca. 25 arter af regnorme i Danmark. Af disse er 5 arter almindelige i landbrugsjord. Det giver god mening at

opdele dem efter økotype og ernæringstype, som forklaret i skemaet til højre.

Regnormene spiller en stor rolle i forskellige dyrkningssystemer med hensyn til at opretholde en god jordbundsstruktur og fremme omsætningen af organisk stof til gavn for plantevæksten. En omsætning, der vel at mærke sker til et produkt, der er uden lugtmæssige eller hygiejniske gener og som i landbruget kan bruges til jordforbedring. Ekskrementer i markjord domineret af Stor grå orm og Stor regnorm giver 150 t tørvægt pr ha pr år, hvilket svarer til at de øverste 10 cm har passeret gennem ormetarmen hvert 10. år (10 cm i 1 ha jord

De 5 mest forekommende arter regnorm i dansk landbrugsjord.

De **endogæiske** lever i jordprofilens øverste 10-20 cm, hvor de finder deres føde. De kommer ikke op til jordoverfladen. De **aneciske** lever i lodrette gange ned til to meters dybde og søger føde om natten på jordoverfladen.

De **geophage** æder i jorden, mens de **detritivore** æder af henfaldende plantemateriale.

Dansk navn	Økotype	Ernæringstype
Grøn orm	Endogæisk	Geophag
Stor grå orm	Endogæisk	Geophag
Lang orm	Endogæisk+Anecisk	Detritivor
Rosa orm	Endogæisk	Geophag
Stor regnorm	Anecisk	Detritivor

vejer 1500 t). Regnorme er vegetarer, der lever af døde plantedele, der er under nedbrydning. Derfor også af svampe og bakterier. De æder altså ikke levende planter, som fx Agersneglene gør, og derfor bliver Regnorme da også betragtet som nyttedyr af landbruget.

Regnormene og antallet af dem er en god indikator for jordens frugtbarhed. Hvor ormene trives, vil afgrøderne også trives.

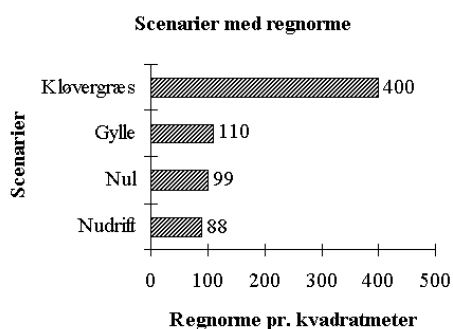
Regnorme er meget afhængige af vand, og kommer kun op til jordoverfladen og vandrer omkring, når jorden er fugtig, eller i forbindelse med regnvejr, det sker især om natten, hvor der foregår en livlig trafik af regnorme fra uegnede steder til bedre områder. Det er derfor ikke, fordi de er ved at drukne eller blive kvalt i den vandmættede jord. Adfærden er derimod en vigtig del af deres biologi, fordi det giver dem mulighed for at spredes i nogenlunde sikkerhed for udtørring og efterstræbelse af andre dyr. Forsøg har vist, at regnorme kan tåle at være under vand i meget lang tid, adskillige uger. På en markvej kan man efter et regnvejr se regnormenes krybespor og konstatere, at de sagtens kan vandre mere end 20-30 meter i løbet af en nat, men der er naturligvis mange individer, som ikke kan finde et sted at krybe ned i jorden igen, og som er prisgivet fugle, sollys og udtørring. Det er disse orme, man ser om morgenen efter et regnvejr. Selv om en regnorm kan tåle at miste op til 75 % af sit vandindhold, vil en meget stor del af dem, der ikke nåede ned i tide, gå til grunde, for regnorme har ikke nogen mekanisme, der kan nedsætte fordampningen fra huden. Regnormene kræver en relativ fugtighed på 100 % i deres omgivelser. Om sommeren søger regnormene derfor også ned i dybere lag med større fugtighed og lavere temperatur. Temperaturer over 30°C er skadelige for de fleste regnorme. De er i stand til at gå i dvale. Om sommeren kan ormene findes i dvale i forskellige dybder.

Om vinteren er det karakteristisk, at regnormene søger ned mod frostfri dybde. I en typisk dansk landbrugsjord af lerjordstypen vil orme i vinterdvale kunne findes i 40-70 centimeters dybde og altså under pløjedybden på 20- 25 cm. Omkring midten af november vil de fleste orme befinde sig i denne dybde. Jordtemperaturen er da omkring 6°C eller mindre.

Foråret og især efteråret er regnormenes bedste periode. Men en fugtig sommer kan være mindst lige så god. Regnormenes tal svinger med årstiden og fra det ene år til det andet. Tre faktorer spiller ind:

Temperaturen, vandtilgængeligheden og tilstrækkelig fødemængde. Alle disse faktorer virker i forening og kommer i særlig grad til udtryk på de landbrugsjorder, hvor jorden kun kortvarigt er beskyttet af plantedække.

På græsmarker kan man finde de samme arter af regnorme som inde i skoven, og antallet kan lige så højt eller højere end i bøgeskoven, 500-650 pr m² med en biomasse på 120-150 g pr m². Under en græsmark, hvor der går kreaturer eller hvor der gødes med staldgødning, kan der være op til 700 regnorme pr. m².

Beregninger af den gennemsnitlige tæthed af regnorme under Nudrift og i 0- scenariet. Til sammenligning er vist beregninger for den gennemsnitlige tæthed ved anvendelse af svinegylle, samt tætheden i kløvergræs. Fra Bicheludvalgets 20 år gamle hovedrapport.

Ja, på økologisk jord kan der være op mod 1.000 regnorme eller flere pr. m², mens der i **almindelig landbrugsjord i omdrift kun typisk vil være 5-30 regnorme pr. m².**

En stor europæisk undersøgelse viste i forbindelse med etableringen af en europæisk database, at der i Danmark var et gennemsnit på 136 regnorme pr. m². Tallet er fremkommet på baggrund af et meget stort antal forsøgsområder med forskellige afgrøder, herunder også græs, der trak gennemsnittet op.

Gennemsnitstætheden af regnorme pr. m² påvirkes forskelligt af tilførslen af hhv. kunstgødning, gylle og staldgødning. Bestanden af Grå Orm får stor fremgang ved begge former for organisk gødning sammenlignet med uorganisk kunstgødning. De lodret- og dybtgravende arter

som Lang Orm og Stor Regnorm trives derimod bedre med staldgødning end med gylle, i begge tilfælde i en mængde på 50-100 kg/ha. For disse to store arter har gyllen en udtalt negativ virkning. Kemiske analyser viser, at gylle indeholder fri ammoniak og forskellige organiske syrer, som er giftige for regnormene, så når de to store arter i særlig grad rammes, er det fordi deres gangsystemer har relativt store åbninger på overfladen, hvor gyllen kan løbe ned. Desuden er gyllen et dårligt fødetilbud for de store arter, der helst æder partikulært materiale.

Der har i Danmark siden 1999 været talt for pløjefri jordbehandling. En forening er ligefrem dannet, FRDK, som udover mærkesagen med pløjefri dyrkning i vedtægterne har en passus om, at man også lægger stor vægt på biodiversitet i agerlandet. Man henviser til eksperimenter foretaget med de forskellige regnormearters indflydelse på rodvæksten, som viser, at de to store arter faktisk over tid har samme effekt som pløjning. Pløjning, kraftig harvning og kultivering skader nemlig jordbundsdyrene. Orme kan ikke lide jordbearbejdning. Stålet bliver kaldt regnormenes værste fjende!

Stål er den største trussel mod regnormene, påstår den danske ekspert Paul Henning Krogh, seniorforsker ved Aarhus Universitet, Institut for Bioscience. Jordbearbejdning er de nyttige regnormes fjende nummer et. Selv betegner Krogh regnormene som fremtidens svar på stål, "for de kan bearbejde jorden døgnet rundt, de er ikke krævende, holder ikke faglige møder, bryder ikke ned og ser stort på pauserne. Men selvfølgelig er der forhold, de slet ikke bryder sig om". Og det er jordbearbejdning, for jo mere og jo dybere, jo værre er det for regnormene. Krogh taler varmt for Foreningen af Reduceret jordbearbejdning i Danmark. Billedet viser de opportunistiske Hættemåger efter plogen 25. september 2018.

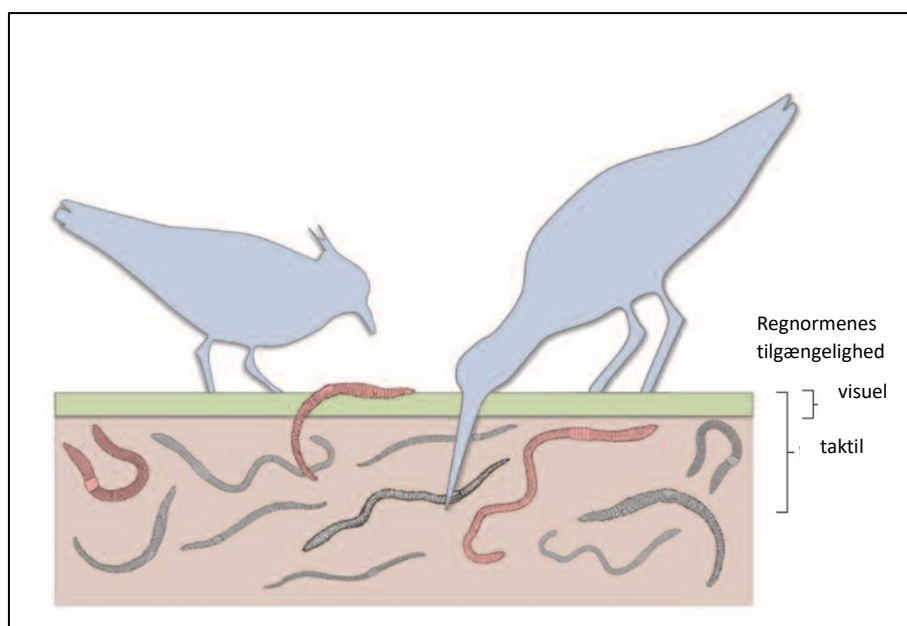
Jordbearbejdningen forstyrrer ormene ved at ødelægge deres tunnelsystem. Dette gælder især i september og oktober, hvor ormene normalt formerer sig. Jordbearbejdningen kan grupperes i henhold til den skade, den påfører regnormene som følger: Direkte såning, harvning, stubharvning, pløjning og rotavation.

Regnorme er følsomme og lider skade overfor også andre områder af den moderne landbrugsdrift, som f.eks. pesticider og jordpakning. Pesticider har i mange tilfælde vist sig at kunne reducere antallet af regnorme, som fx i en hollandsk undersøgelse fra 2006 var i størrelsesordenen på 10 til 30 %. Insektmidlerne er skadelige, fordi de ikke skelner mellem skadedyr og nyttedyr som regnorme. Herbicidernes (ukrudtsmidler) indvirkning på regnormebestandene i marken er stadig dårlig belyst, men det er indlysende, at de "stjæler" potentiel føde fra ormene. Fungiciderne (svampemidler) benyttes bl.a. i kornafgrøder, samt i stor udstrækning i frugtplantager, hvor de på det nærmeste kan udrydde regnormebestanden.

Ved den reducerede jordbehandling og med efterafgrøder forrykker man balancen mellem jordbundsorganismernes fødetilskud og planternes vækst. Og inden man nærmer sig en ny balance i jorden, vil der ofte gå mindst 4-5 år. Herefter vil jordbundsforholdene gradvist blive forbedret i takt med stigningen af antallet af jordbundsorganismer, således, at man efter 7-10 år vil kunne høste lige så gode udbytter som under de gamle systemer uden at udpine jorden. I en økologisk dyrket mark på Foulum Forsøgsstation har man over en 10-årig periode set en vækst i regnormebestanden fra ca. 50 til ca. 700 individer pr m². En stor bestand af jordbundsorganismer kræver en stor fødemængde for at kunne udføre det arbejde, der skal erstatte jordbehandlingen. Derfor må jorden tilføres mere organisk stof, helst som staldgødning. Foretager man en sammenligning af "med og uden" orm, så er resultatet, at udbyttet generelt øges med 25% med orm, hvilket skyldes, at orm omsætter organisk stof, og at gødningen dermed omsættes til plantetilgængelig næring.

I perioden fra august til december, hvor der på markerne foretages jordbehandling, pløjning, harvning osv. fouragerer Hættemåger i stort tal efter markredskaberne, som bringer regnorme op til overfladen. En undersøgelse har vist, at pløjning førte 10% af den totale mængde regnorme i jorden op til overfladen. Derefter spiste fugle omkring en tredjedel, mens det lykkedes for resten at undslippe og vende tilbage i jorden. En schweizisk undersøgelse viste, at hættemågerne er i stand til at æde 5-15 % af regnormebio-massen i en mark. 25 % af de regnorme, der blev ædt, var dog blevet såret af markredskaberne og ville under alle omstændigheder gå tabt. En hættemåge er i stand til at æde 150-200 g regnorme om dagen.

Regnormenes tilgængelighed er bestemt af fuglenes fourageringsstrategi. Fugle, der som Viben til venstre anvender visuel metode, kan kun pågribe de (detritivore) regnorme, der færdes nær jordoverfladen, ja faktisk i de øverste 10 cm, hvis jorden er fugtig, mens fx Stor Kobbersnepe til højre anvender det følsomme næb til også at kunne pågribe orme dybere nede indenfor næbbets rækkevidde. Detritivore orme er farvet røde på tegningen, mens de geophage er farvet grå. Fra Earth, worms & birds. Holland 2017.

Vi nærmer os efterhånden sagens kerne, nemlig fødegrundlaget for fuglene, især Viben, som i regnormene tilsyneladende har et stabilt og hvad angår protein også et høj kvalitets fødegrundlag. Regnormene udgør nemlig langt den største del af jordbundens animalske biomasse, nemlig 85 %, mens stankelbenslarver kommer på andenpladsen med 12 % i gennemsnit.

Hollandske undersøgelser udført i Friesland viser et par vadefugles daglige energibehov, og hvor mange orme, der skal til at dække det. Undersøgelsen stammer fra et udpræget kreatur- og malkekvægsområde med meget vedvarende græs, afgræsning, kokasser og staldgødning, altså en landbrugstype, der har noget nær optimale forhold for regnorme, og dermed også for Viben. For Vibehunnens vedkommende (gennemsnitlig vægt på 197 g), så fremgår dens daglige energibehov af nedenstående skema, der også viser energibehovet for dens større engfuglekollega Stor Kobbersnepe (vægt 286 g).

Art	Antal orm	Vægt i g	Antal detritivore	Vægt i g	Antal geophage	Vægt i g
Vibe	555	113,5	320	110,1	730	125,1
Stor Kobbersneppe	748	148,9	420	144,5	957	164,2

Disse tal svarer til en askefri ormetørvægt i tilfældet Viben på 19,3 g, for Stor Kobbersneppe på 25,7 g. Da detritivore orm har større tørvægtsværdier, vil det således være nødvendigt med færre orm for at få det daglige energibehov dækket, den større tørvægtsværdi hidrører dog især fra den store art Stor Regnorm, der forekommer i størst tæthed og vokser hurtigst på græsmarker gødet med staldgødning. Selvom de detritivore orme kun udgør 25 % af alle ormene i jorden, så bidrager de med 83 % af alle de nataktive orme

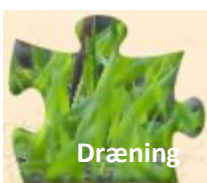

Det ses, at Regnorme er føde for såvel Vibekyllinger som voksne fugle. Normalt vil ungerne dog først slå over på ormene i en alder af ca. 14 dage.

på jordoverfladen og vil derfor være hovedbytte for visuelt jagende fugle som netop Viben. Samtidig vil disse overfladesøgende orme være af største vigtighed som fødegrundlag for Vibehunnen i perioden op til æglægningen, da der skal opbygges reserver til at producere de 4 æg (som hver vejer 25-26 g og svarer til godt halvdelen af hendes kropsvægt) - og den efterfølgende rugning. Det vil derfor være opportunt, såfremt udbringningen af staldgødningen (som forårsager ormenes overfladeaktivitet) tidsmæssigt blev afstemt med den vigtige ægproduktionsperiode, men kokasserne bidrager selvfølgelig også positivt.

Nærlæser man alle ovenstående fakta, så vil det fremgå, at nærmest alle forhold i den moderne landbrugsdrift arbejder imod Vibens biologiske krav til omgivelserne. Den sparsomme tæthed af det foretrukne fødeemne på omdriftsarealerne, den hyppige jordbehandling, kunstgødning og gylleudbringning i stedet for staldgødning, sprøjtning der minimerer fødegrundlaget, dræningen af Vibelavnene og sænkningen af overfladejordens fugtighed og egnethed som ormehjemsted. Kort sagt: Tidligere tiders praksis og føderigelighed er nu er afløst af "Vibehungersnød". Væk er de vedvarende græsmarker med afgræsning, nu erstattet af ensilagegræs med 5-6 slæt gennem ynglesæsonen. Væk er de våde pletter og deres tilgængelige fødegrundlag. Konsekvenserne af den pløjefri, reducerede jordbehandling for regnorme, landbrug og Viber kan dog være positive. De lodrette gangsystemer for regnormene kan forblive intakte og holde i årtier og sikre en bedre afdræning, manglen på mangan er mindre, så alt dette må nødvendigvis en fordel. Til gengæld stilles større krav til sædskiftet.

Dræning

Dræningen af de våde og fugtige lavninger fortsætter med uformindsket styrke på trods af sommerens tørkelignende tilstande, eller måske snarere på grund af, for nu har jorden været lettilgængelig. I min rapport "De 114 småsøers land" fra begyndelsen af 2016 viste jeg på et drænskort, at der under mit Vibeprojekt siden 2011 havde været 29 drænsarbejder. I 2016-2017 steg dette tal yderligere med 33 til 62. I 2018 er der føjet 20 flere til.

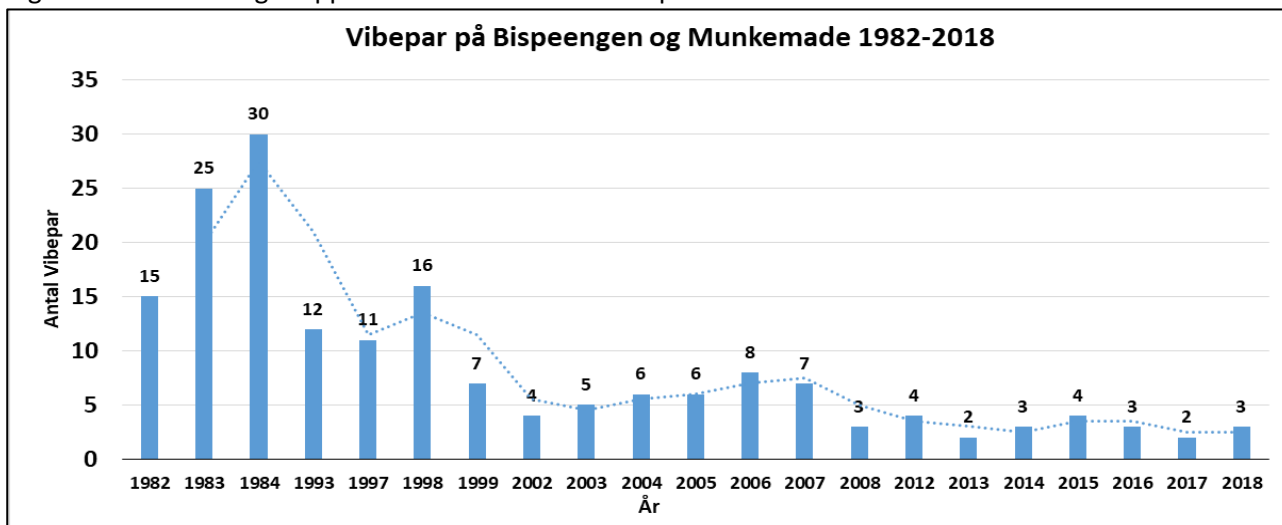
Det samlede antal drænsarbejder, hvad enten, det drejer sig om pletdræning eller mere omfattende arbejder, når derved op på 82. Det betyder også, at 82 stykker smånatur, eller heller af småbiotoper til redeanbringelse eller fouragering er forsvundet fra den monotone dyrkningsflade.

Kort over områder i min undersøgelsesfirkant, der har været udsat for drænsarbejder. ● Dræn foretaget fra 2012-2016. ● Dræn foretaget 2016-2017. ● Dræn foretaget 2017-2018.

Årets sammenligninger

Jeg har ofte mine årlige rapporter om Viben vist eksempler fra veldokumenterede tidsserier.

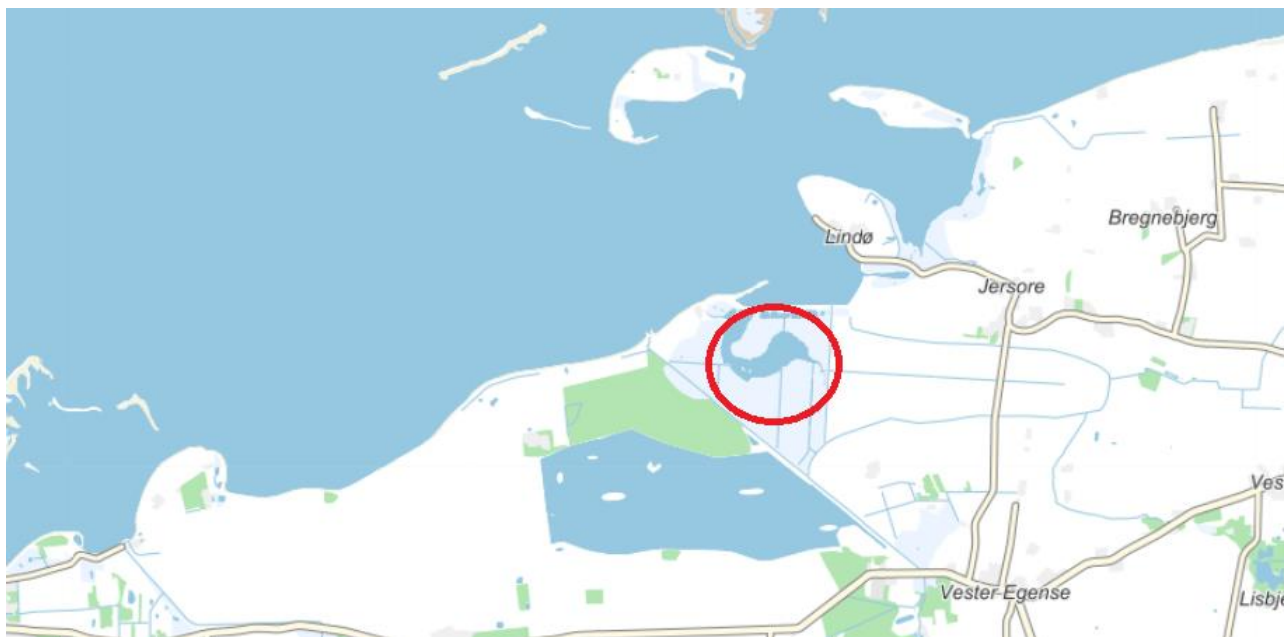

Antallet af Vibepar på det 45 ha store eng- og rørskovsareal Bispeengen og Munkemade ved Odense Kanal i perioden 1982-2018. Bemærk, at der er spring i årstallene mellem 1984 - 1993, 1993 - 1997, 1999 - 2002 og 2008 - 2012.

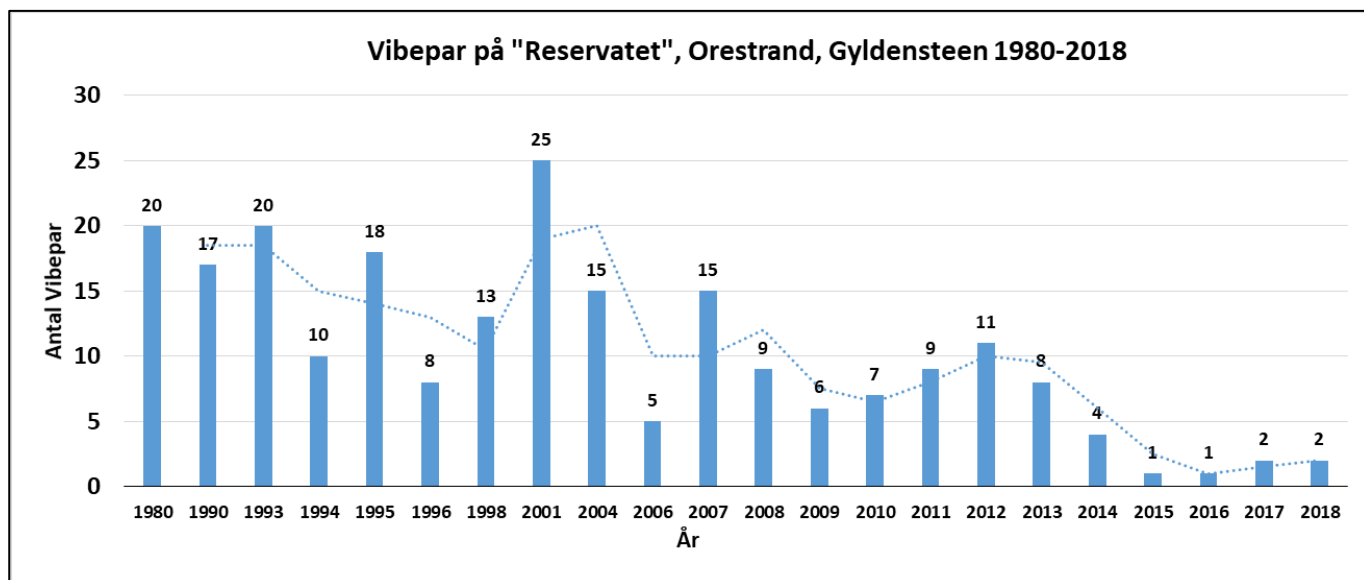
Tidsserierne har vist Vibeparrene rundt om i landet, men mest fra Fyn. Dette års 2 eksempler er hentet fra det nordfynske område.

Viben bliver som landbrugsfugl ofte betragtet som en indikatorart, som reagerer på forholdene i landbrugslandet, det være sig både på de dyrkede marker og engene, som hver især huser ca. halvdelen af den danske bestand.

” Reservatet” er den vestlige del af Orestrand øst for Bogense og dermed tæt på Gyldensteen. Reservatet udgøres af ca. 75 hektar eng, 14 hektar strandsø, mens resten er kanaler og rørskov.

Orestrand eller Reservatet ligger tæt på Kattegatskysten øst for Bogense. Området er markeret med rødt og er en englokalitet. Nedenfor ses udviklingen af Vibepar i perioden 1980-2018.

Antallet af Vibepar i Reservatet på Orestrand, Gyldensteen. Bemærk, at der er spring i årstallene indtil 2006, men også at den faldende tendens først for alvor indtræffer noget senere end den landsdækkende tendens, se side 32.

Nyt fra Vibeværnsfronten

Som jeg flere gange har påpeget, så tegner billedet sig generelt sort for Viben og de øvrige landbrugsfugle. Lad mig dog under overskriften Nyt fra Vibeværnsfronten give et par positive eksempler og vise at Vibeværnssagen vokser.

Svendborgaftalen yder kompensation for tabt afgrødeindtjening i etablerede Lærkepletter og våde Vibelavninger. Skønner landmanden det nødvendigt, at der må en konsulent indover ved etableringen, kan der også kompenseres herfor. Svendborgaftalen kører nu på fjerde år, endnu uden synlige Vibeforbedringer, det er svært at tiltrække nye fugle fra en aftagende bestand. Der vil også blive anlagt Lærkepletter til den nye dyrkningsæson, og netop den lette etablering sammenholdt med de gode resultater gør, at der er potentiale til at udbrede Manualen med Lærkepletterne, Vibelavningerne og Svendborgaftalen.

VibeNiels kigger på klokken, parat til at indlede sit foredrag på Naturmødet. På bordet står "Forårsbebuderen", en øl fra Syndikatet med Vibeportræt på etiketten og en lille historie bagpå. Når Viben kommer på en øl, så er den folkekær! Nederst et udsnit af publikum. Fotos: Eva Clemmensen.

Jeg blev af Dansk Ornitologisk Forening/BirdLife Danmark inviteret til at holde et oplæg om Viben på **Naturmødet i Hirtshals** i dagene 24. – 26. maj 2018. Naturmødet blev afholdt for tredje gang og præsenterer sig selv som: *"Det nationale folkemøde om naturen. Vi danskere har brugt hundredvis af år på at tæmme og tøjle vores natur. Nu - i en urbaniseret virkelighed med stigende fokus på økologi og bæredygtighed vender vi igen blikket mod skov, hede og strand. Hvad blev der af naturen, som den var engang? Hvordan opnår vi fredelig sameksistens mellem by, landbrug, natur og mennesker?"*

Mit foredrag falder godt i tråd hermed og hed *"Viben: folkekær, men fordrevet"* og blev i programmet beskrevet således: *"Hvorfor forsvinder viben og andre af agerlandets fugle? Danmark har på 40 år mistet over 2,9 mio. fugle af de 22 arter, som er særlig knyttet til agerlandet. Niels Andersen, vibeekspert, medlem og frivillig i Dansk Ornitologisk Forening, og modtager af DOF's hæderspris i 2017, fortæller om sit frivillige arbejde for at redde viben, hvad den drastiske tilbagegang i agerlandets fugle skyldes, og hvordan man kan vende udviklingen"*. Foredraget blev holdt i The Village i DOF's telt. Der kom mere end 20.000 mennesker til de tre dages mange arrangementer.

Jeg fik i foråret en **henvendelse fra Karen Bjørnager** i Skanderborg om, hvordan fodarbejdet med aftalen kunne gribes an, så det kunne bane vejen for en tilsvarende Skanderborgaftale. Henvendelsen skete på baggrund af hovedartiklen i Danmarks Naturfredningsforenings vidt udbredte blad (læsertal 274.000) *Natur&Miljø* 1, marts 2018: **"Vibe i knibe"**. Forsiden og Jan Skrivers naturportræt

Der er lokal opbakning. Her ses bag på postkassen på Sophie Amalievej 12 en slags opslagstavle med artiklen "Vibe i knibe" fra Natur&Miljø. I baggrunden ses M 8.

Viben (side 28-31) afstedkom yderligere henvendelser fra folk, der ville berette om Vibernes situation netop i deres område.

Af konstruktiv karakter, var også en **henvendelse fra Søren Ellegaard**, der ejer en gård med 20 tønder land enge og græsmarker øst for Faaborg. Disse kystnære arealer ville han gerne gøre Vibevenlige, så han atter kunne hilse Viben velkommen efter flere års fravær. "Viben tilbage til Katterød Rev!" var Søren Ellegaards arbejdstitel. Og der er fremtidige muligheder, såfremt mine anbefalinger - baseret på årelang erfaring - og den entusiasme og velvilje, som under besigtigelsen af området i juli blev bragt i spil. Tænk, hvis flere landmænd tænkte som Søren Ellegaard, der positivt vil gøre en indsats for at vende udviklingen med afviklingen af det naturlige fugleliv i landbrugslandet. Og som aktivt vil gøre noget for at hjælpe naturen med en mere skånsom og varieret drift tilpasset så også Viben og andre fuglearter fra mark og eng får en chance!

"**Topmødet**" sidste år mellem Dansk Ornitologisk Forening og Landbrug&Fødevarer har haft en effekt. Det blev gentaget den 23. marts 2018 med "*Indsats for Viben*" øverst på dagsordenen. Man er indtil nu enige om at fortsætte dialogen, og der er fokus på tiden før og efter den nye landbrugspolitik, der skal træde i kraft 1. januar 2021 (CAP 2020), ligesom man vil undersøge tilskudsordningerne nærmere, så de kan give bedre incitament til at fremme Viben. Forinden havde netop disse to organisationer udarbejdet grundmateriale som udgangspunkt for drøftelserne af fremtidig Vibeforvaltning. Fra DOF er der udarbejdet "*Notat om faktorer der påvirker vibens tilstedeværelse som ynglefugl i agerlandet*", hvor det videnskabelige grundlag er beskrevet. Fra SEGES (tidligere Videncentret for Landbrug), som er en dansk virksomhed med tilknytning til brancheorganisationen Landbrug & Fødevarer fik vi den vigtige rapport: "*Kan vibens krav til levesteder tilgodeses med de nuværende tilskudsregler og projektordninger?*" hvor alle Viberelevante tilskudsordninger gennemgås, og

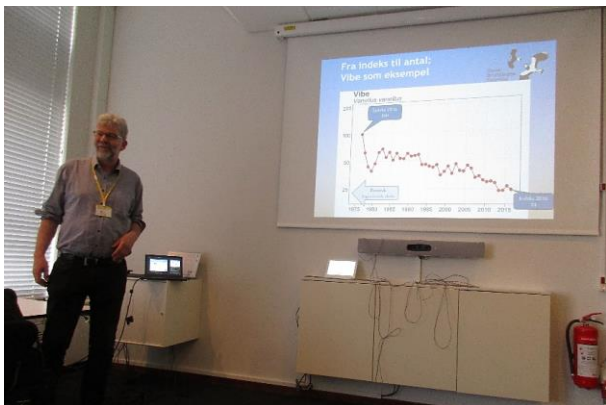
Her slapper "Vibens Dream Team" af med en øl efter 4 timers drøftelser. Fra venstre: Mark Desholm, Henning Ettrup, Bo Svenning Petersen, Henrik Wejding og Ole Thorup. Niels Andersen (fotograf) er af gode grunde ikke med på billedet. 4. april 2018.

hvor mulighederne i forhold til Vibens krav analyseres. Konklusionen er imidlertid, at det kun er et fåtal af tilskudsreglerne og projektordningerne, der overhovedet tilgodeser Vibes behov samt at disse ikke er efterspurgt. Der er derfor behov for en langt mere målrettet og fokuseret indsats for at standse tilbagegangen i Vibebestanden. Som konklusion på mødet blev der også givet anbefaling til, at man undersøger muligheden for at udnytte allerede braklagte arealer som Vibelokaliteter, at man tilpasser nye vådområder- og lavbundsprojekter, så de i højere grad tager hensyn til Vibernes behov og endelig, at man informerer mere målrettet til landmænd om de muligheder, der er for at tage hensyn til Viber på ekstensive græsarealer, samt arealer med vårafgrøder.

Landbrugsavisens omtale af de bare pletters betydning. 4. maj 2018.

Henrik Wejdling fortæller i Landbrugsstyrelsen om Vibens og de andre landbrugsfugles situation. 9. april 2018.

Det går som en rød tråd gennem Seges' dokument, at de våde pletter ikke må fylde mere end 100 m², såfremt Grundbetalingen skal forblive intakt. Det blev derfor et varmt tema på et møde i Fuglenes Hus den 4. april, hvor der var indbudt seks Vibeeksperter, det til lejligheden benævnte "Vibens Dream Team". Det blev til fire timers intense drøftelser om, hvordan vi kan skabe forbedrede forhold for den skrantende Vibebestand på markerne.

Man blev enige om flere initiativer, nemlig ① at spørge ind til, hvor "de 100 m²" egentlig stammer fra. Det skete så på mødet i Landbrugsstyrelsen 5 dage senere og omtalt side 18. Forklaringen er utvetydig og klar og på den baggrund blev der derfor hurtigt lavet en opfordring til landbruget om at lade de våde/bare markpletter ligge urørte. Nyheden blev bragt af Landbrugsavisen den 4. maj under overskriften "Ornitologer beder landmænd om hjælp: Lad de bare markpletter være". "Bare pletter i vinterafgrøden er kærkomne heller for trængte fuglearter som vibe, sanglærke, agerhøne og bomlærke" og "Når det så samtidig er både dyrt og besværligt at tilså de bare pletter med vårafgrøder som vårbyg – der jo også vil skulle høstes på et andet tidspunkt end hovedafgrøden – så vil det være en ren win-win-situation for landmanden at lade de bare pletter ligge", det sagde DOF's formand Egon Østergaard til Landbrugsavisen. ② At slå endnu et slag for, at tromling af vårafgrøder og enge udgør et stort problem i redeoverlevelsen. For markviberne, såfremt tromlingen ikke foretages i et hug umiddelbart i forlængelse af såningen. Skal der tromles, så må det ske straks efter såningen, så etablerede reder i marken ikke går tabt ad flere omgange. Der vil derfor blive rettet en henvendelse til

Seges for at få afklaret, hvad tromlingen betyder for selve dækningsbidraget i forbindelse med vårafgrøder, for her kunne måske strikkes en tilskudsordning sammen, som kunne gavne Viben i betydelig grad. Også for engviberne er tromlingen et stort problem, især de fugtige og Vibestabile enge i marsklandet bliver tromlet i yngletiden og rederne derved går tabt. ③ Der var enighed om, at støtte op om de operationelle og praktiske budskaber i "Manual til flere Viber på markerne", men også at referencerne til reglerne for arealtilskud i Manualens bureaukratiske sidste del trænger til en opdatering. ④ Og måske vigtigst af alt, nemlig arbejdet med at få indarbejdet de få og vigtige strukturforbedrende initiativer i den kommende EU-landbrugspolitik CAP 2020, såsom fx flere afgræssede marker, forøgede arealer med vårafgrøder, fremme af våde pletters tilstedeværelse i dyrkningsfladen m. m.

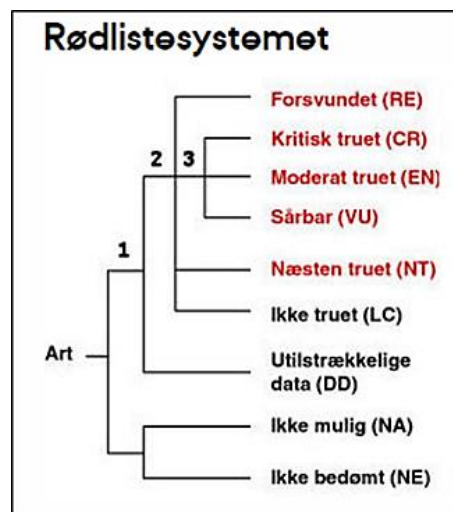
Jeg har været inviteret af **Kolding Kommunes for til et møde i Grønt Råd** at redegøre for, hvordan vi får flere Viber og lærker i landbrugslandet. Her præsenterede jeg min "Manual til flere Viber på markerne" med Svendborgaftalen for en bred kreds af repræsentanter, herunder også landbrugsorganisationer.

Som tidligere nævnt, så skal det blive en del af landbrugets tankegods. Lav gerne en Koldingaftale! **Lapwingconservation.org** omtalte jeg sidste år, men internetplatformen får først sin debut i efteråret 2018. Det grundlæggende arbejde blev præsenteret på sidste års konference i den internationale vadefuglegruppe IWSG og har til hensigt at samle og forbedre Vibebeskyttelsesinitiativer gennem opbygningen af et internationalt netværk med information og forskning samt at skabe offentlig bevidsthed om Vibens situation. Arbejdet styres fra NABU's institut i Bergenhusen, men har en deltagelse fra 14 organisationer fordelt på 10 europæiske lande, alt bliver på tysk og engelsk med mulighed for resumeer også på dansk.

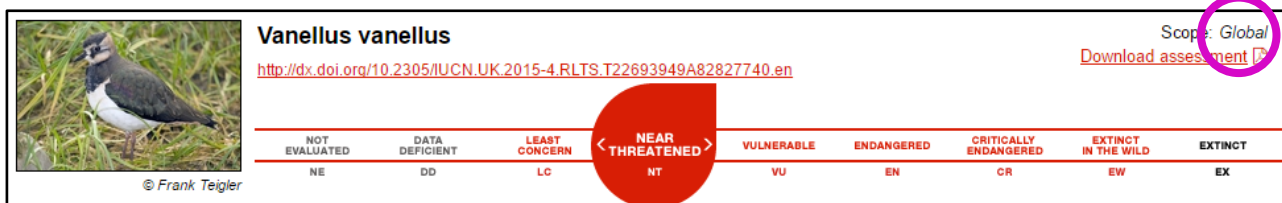
Viben er rødlistet omkring os

Den dramatiske tilbagegang for Viben er veldokumenteret. Omkring os er Viben rykket nærmere "afgrunden" i takt med dens årlige aftagen, som er næsten uden undtagelse i hele dens udbredelsesområde. Alligevel synes vi i Danmark ikke at være opmærksomme på dens nødlidende situation. Den danske rødlistevurdering stammer helt tilbage fra 2004, med tekstændringer i 2008. Vores betegnelse er **LC = Least Concern**, ikke truet, synes overhalet af virkeligheden siden da. Der er den mest optimistiske vurdering og udenfor rød indplacering. Anderledes står det til i verden omkring os. Her fik Viben i 2015 nye og mere alvorlige vurderinger, det jeg kalder rykket nærmere afgrunden. Herhjemme koordineres rødlistningen af Aarhus Universitet ved DCE-Nationalt Center for Miljø og Energi og der anvendes de ni kategorier, der fremgår af figureerne.

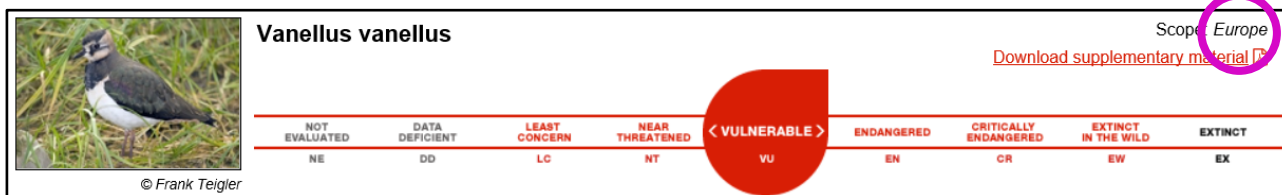
Mine 2016 og 2017-udgaver af "Vibeforår i landbrugslandet" indeholdt udførlige og underbyggede afsnit om, hvorfor Viben også må på den danske røde liste. Det kunne hjælpe til med at få landbruget i tale og bane vejen for, at vi kunne leve op til vores internationale ansvar. SPEC-systemet (forklaret på næste side) har placeret Viben som **SPEC 1**-art, så selvom den globale rødlisteplacering er begrundelsen for placeringen, så er SPEC-placeringen altså med til at lægge et pres på Danmark ved at pege på vores nationale ansvar overfor Viben.

Ved 1 er arten bedømt, ved 2 er der tilstrækkelige data og ved 3 er arten **truet**. Det ses, at det netop er mellem betegnelserne ikke truet og **næsten truet**, at skillelinjen bliver relevant og **rød**.

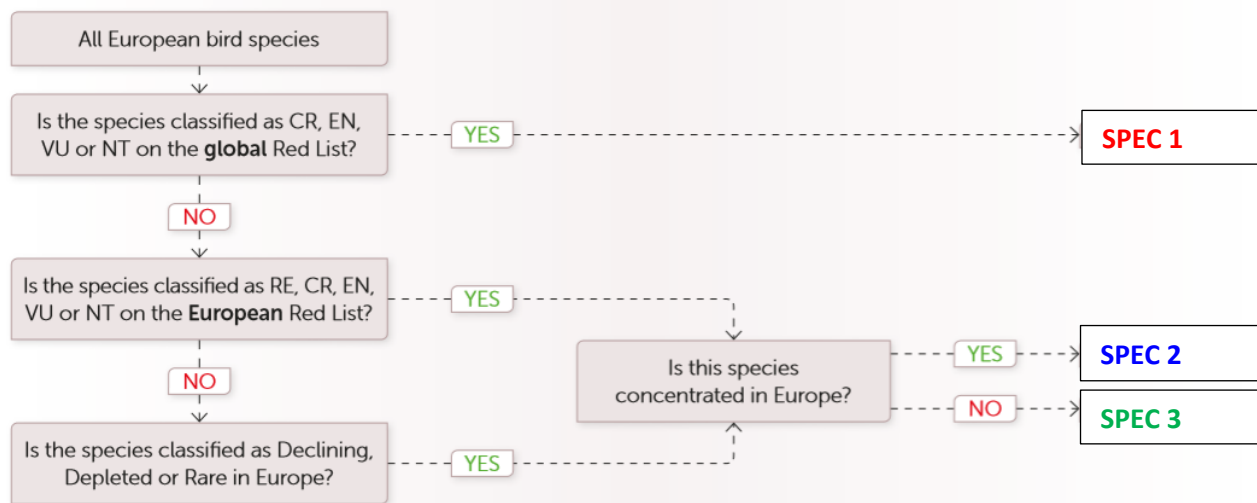

Vibens placering på den globale rødliste. Vurderingen er gældende fra 1. oktober 2015

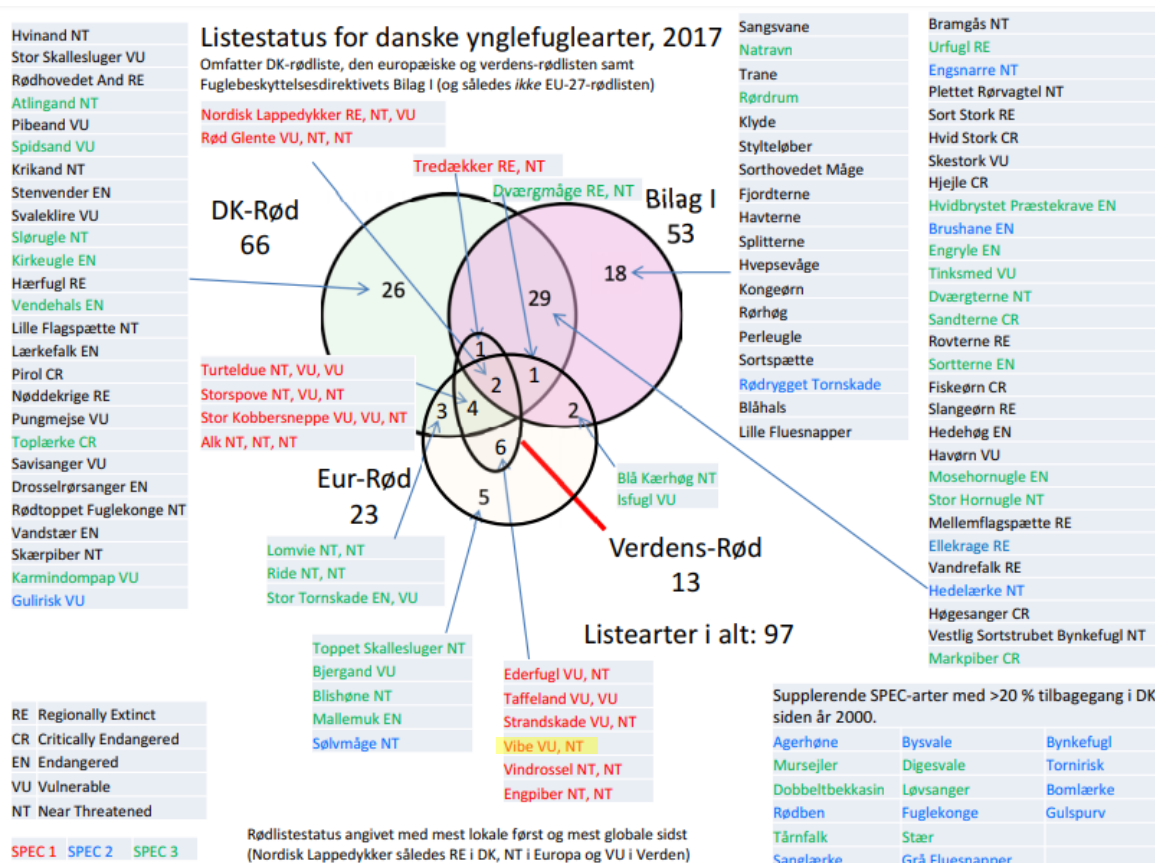
Vibens placering på den europæiske rødliste. Vurderingen gælder fra den 31. marts 2015.

Diagrammet viser det såkaldte SPEC-system. Det er udarbejdet af BirdLife International, Europe and Central Asia og publiceret i "European Birds of Conservation Concern, Populations, trends and national responsibilities" fra 2017.

Det fremgår af nedenstående oversigt, at Danmark kun har 13 ynglefugle på den globale røde liste (skrevet med rødt), men det fremgår også, at Viben er en af disse 13.

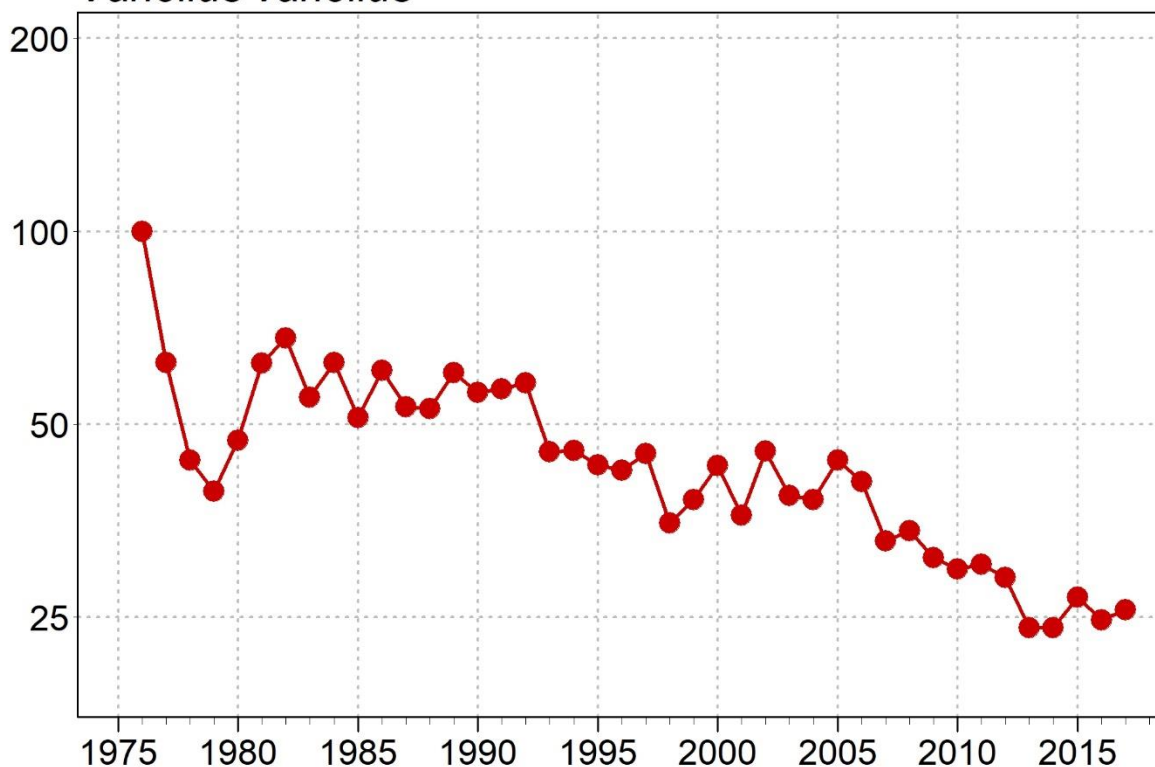
Viben er en af blot 13 danske ynglefuglearter fra den globale røde liste, vist med rødt. 97 danske ynglefugle er såkaldt listearter og deres placering ses i denne oversigt, der er udarbejdet af Henrik Wejdling og publiceret i DOFT 111. 2017. SPEC er BirdLife Internationals system, der står for Species of European Conservation Concern.

At løse Vibens kvadratur

Der er således nok at tage fat på. Og arbejdet skal ske i en situation, hvor indsatsen er ved at løbe tør for tid.

Den danske ynglebestand af Vibe opgives til at være 20.000 par i 2011 (DOF's hjemmeside). Ole Thorup opgiver antallet af ynglepar til 35.000-50.000 (1995-2000). Nu har han personligt meddelt, at bestanden på tre veldefinerede habitattyper i 2009-2015 er: **8.000 par på strandenslokaliteter, 2.500 par på våde områder i indlandet og endelig op til 15.000 par på marker**, sidstnævnte udgør et fald fra 37.000 par i 1975-1980. Punktællingsprogrammet melder om en årlig tilbagegang på mere end 4 % over det sidste tiår (-4,19 %), men den langsigtede årlige tilbagegang over 40 år har været på 2,35 %. Ifølge BirdLife International er der tale om en tilbagegang på 33-50 % siden år 2000. Med Ole Thorups tal in mente, kan grafen fra punktællingsprogrammet også læses som antallet af ynglende Viber x 1000. Der ses ganske vist en stabilisering over de sidste fire år, om end på et uset lavt niveau, at få vendt kurven kræver løsninger, der kalder på et paradigmeskift.

Vibe *Vanellus vanellus*

Bestanden af Vibe er over de sidste 40 år svundet ind til ¼, eller sagt på en anden måde. Tre ud af fire Viber er forsvundet. Grafen, som Henrik Wejdling præsenterede på fotoet fra Landbrugsstyrelsen, stammer fra ornitologernes punktællingsprogram, taler sit tydelige sprog. Basisåret er 1976, hvor indekstallet blev sat til 100, siden er det nærmest kun gået en vej.

Tid til et paradigmeskift

Det er en kendsgerning, at de hidtidige frivillige og spredte markvildtinitiativer overfor Viben har spillet fallit, så der må tænkes alternativt og nyt, hvis Viben skal løftes ud af sin nødlidende situation. Det må ske i langt større skala, end tilfældige og lokale initiativer på nuværende tidspunkt har kunnet levere og fremfor

alt, så skal initiativerne været båret af en mindre grad af frivillighed. Helst så jeg, at udspillet kom fra landbruget selv som en erhvervsansvarlig nødvendighed, der således kunne bidrage til at rette op på de skader, de seneste årtiers hårdhændede drift har medført på naturen, landskabet og det vilde dyre- og planteliv.

1. Jeg foreslår et paradigmeskift. Hvor tidligere ordninger har været udformet således, at man laver nogle faunamæssige tiltag, og så håber man, at de vil komme Viben til gode. Jeg foreslår, at man laver tiltag, der er målrettet Viben, og så håber vi selvfølgelig, at de også kommer andre arter til gode. Det kan vi også med vores ornitologiske baggrund argumentere for vil være tilfældet. Arter i tilbagegang som Agerhøne, Sanglærke, Kornværling (Bomlærke), Gulspurv og Stær fx.
2. Ordningerne skal således skræddersys til Viben og tage sit udgangspunkt i Vibens biologi.
3. Ordningerne skal indeholde noget med vand i landskabet, som er primære fødesøgningsområder for såvel voksne som unger. Jf. "Jo vådere, jo Vibere". Derfor måske noget med, at spontant og temporært opståede vandsamlinger i lavninger ikke kan jordbehandles og eftersås i samme dyrkningsæson. Men godt indgå i planlægningen, driften og jordbehandlingen for det kommende dyrkningsår.
4. Og som konsekvens heraf: Undlad/forbyd dræning af de fugtige lavninger, der opstår på lavbundslande.
5. Noget med en slags forbud mod at tromle vårafgrøder senere end fx 5 dage efter såningen, evt. fulgt op af økonomisk kompensation, hvis der kan påvises tab og hvis landbruget vil være det bekendt (bagatelgrænsen).
6. Kombination mellem Lærkepletter og Vibelavninger.
7. Påbud, også ud fra et dyreetisk synspunkt, at man skal køre udenom etablerede Vibere, som vil være tydelige i markarbejdet gennem den rugende hun og vøgtende han. Reder afmærkes med 2 svajestokke fx 10 m på hver side af reden i kørselsretningen, så også andre traktorførere kan undgå at ødelægge rederne i forbindelse med markarbejdet.
8. Der skal ske forandringer i sædskiftet, så der på lokalt plan opstår en mere småmønstret mosaik af afgrøder.
9. Ved udbinding af kreaturer, kan man dele græsarealerne op i flere sektorer, så der altid vil være en sektor, hvor der ikke afgræsses. Det skaber en varieret græsningshøjde og sikrer, at der er refugiepartier, hvor æg og unger kan udvikles uden fare for nedtrampning.
10. Ved udbinding af kreaturer, kan der for engenes vedkommende være tale om forskellige tidspunkter for udbindingen, som fx kan ske i etaper afhængigt af engenes følsomhedsprofil.
11. Der skal arbejdes på, at Viben bliver påført den Røde Liste. Der er sket 10 års yderligere tilbagegang i Danmark, siden arten sidst blev vurderet. Som rødlistet ville Viben blive en ansvarsart, der skal tages hensyn til i forvaltningen af vores åbne landskab. På den måde vil en handleplan hurtigt blive påkrævet og aktuel, ligesom initiativer til forbedrede forhold ville have større vægt og legitimitet.
12. Således kan de seneste årtiers produktionsoptimering udløse krav om, at fx 5 % af arealerne, som kompensation for tabt biodiversitet, skal friholdes i dyrkningsfladen. Det kan samles for den enkelte bedrift, eller indføres på markniveau.
13. Der udbetales Vibepremie til Vibeværter, fx 1000 kr. pr par, eller xx kr., hvis 1000 kr. er overbud. Det skal dog nok være et robust tal, så det kan vække interesse. Det er således et forslag den anden vej rundt. Tidligere var der skydepræmie på udvalgte arter, nu skal der være belønningspræmie!

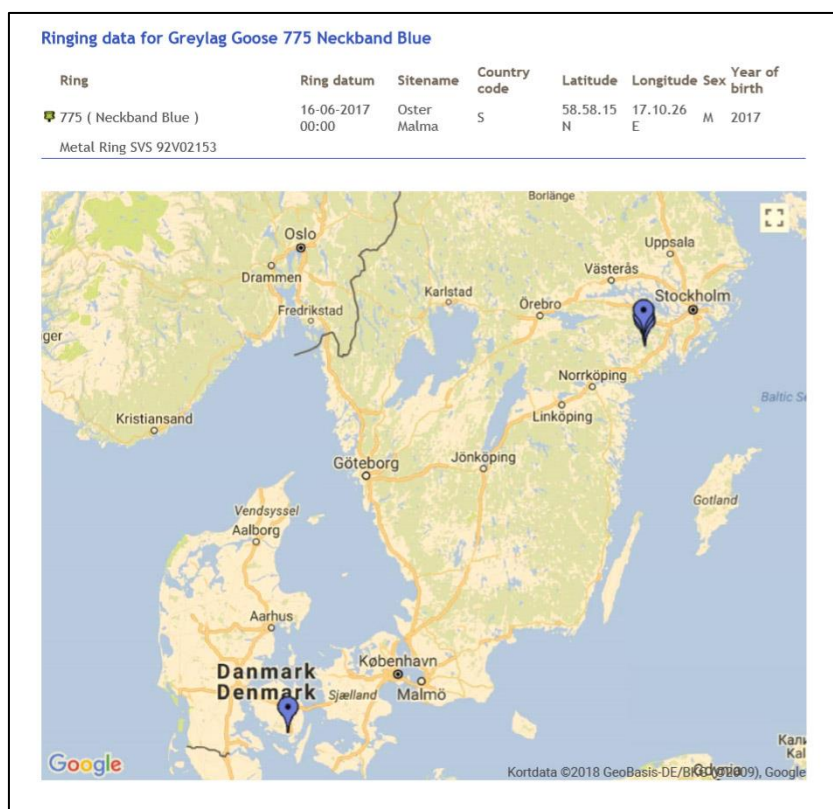
Som udgangspunkt er landmænd ærlige mennesker, derfor kunne dette sidste forslag administreres ved, at traktorføreren med sin mobil tog et foto af reden med GPS angivelse og mms'ede det ind til en samlende

myndigheds telefonnummer. Midlerne kunne fx tages fra Grundbetalingen. Ordningen kunne bidrage til resultatbaserede naturforbedringer i forvaltning og drift helt ned på markplan.

Der er i den trængte natur generelt et stigende behov for at animere til belønning, der må tænkes nyt. Især Holland og Tyskland har forstået teksten. Iryna Herzon fra Helsinki Universitet giver et eksempel på disse "new approaches (for example, in The Netherlands trial payments to farmers per clutch of meadow birds by Meadow Bird Agreements scheme for farmer collectives. In addition, a suite of new pilots is currently underway in four countries." I konklusionen hedder det, at "Use of results-based payments for conservation on farmland is growing in Europe", så måske ligger her et endnu uopdyrket område, som på sigt kan udvikles til at forbedre Vibens forhold.

Få måger, mange gæs

Mågerne nærmest glimrede ved deres fravær i 2018, mens gæssene overtog positionen som de mest talrige arter, i hvert fald hvad angår antal. Når spørgsmålet er, hvor udbredte gæssene er, så stiller sagen sig anderledes, for de store antal opnås mest af overtrækkende flokke, især Bramgås og sidste år desuden Blisgås. Grågåsen skiller sig ud, idet den forekommer i top 15 både hvad angår antal (nr. 2) og i observationer (nr. 14). På min tur den 19. marts, opdagede jeg en Grågås med et blå halsbåndsmærke, 7⁹

og efter at have indrapporteret iagttagelsen, fik jeg besked om, at fuglen var en han og mærket som 1k den 16. juni 2017 i Öster Malma lidt sydvest for Stockholm, aflæst 5 gange i nærheden, sidste gang den 14. august samme år. Derefter ikke set før min iagttagelse ved Egense godt 7 måneder senere, hvor den måske har holdt til i vintermånederne. Jeg så den ikke siden, men iagttagelsen viser, at det ikke kun er lokale fugle, der ses på markerne.

Og lad mig så begynde at sammenligne nogle af de tal, jeg har indsamlet over de seneste tre år. Måger og gæs for eksempel. Bemærk, at indsatsen har været fuldstændig sammenlignelig med henholdsvis 114, 114 og 115

observationsdage (ud af 122 mulige) og med en identisk indsats i de 9 markblokke. De to fuglegrupper er overordnet set talmæssigt af samme størrelsesorden.

Jeg vil ikke prøve at få det til at se videnskabeligt ud, men tal fortæller altid en historie, vi kan så lægge noget forskelligt ind i dem. Jeg har bemærket, at summen af disse to fuglegrupper viser modsatte retninger talmæssigt. Er det blot tilfældigheder, er det set andetsteds, er det afgrødefordelingen i mit område, der er udslagsgivende? Se i hvert fald mine tal for de tre almindeligste arter fra hver gruppe. For mågerne er de ubetydelige forekomster af Sildemåge og Svartbag ikke medregnet, mens der for gæssene er udeladt de tilfældige og relativt små tal fra overflyvninger af trækkende Canadagås og Knortegås.

Tabel over måge- og gåseantal i de seneste 3 år i de 9 markblokke. Indsatsen har i alle tre år været den samme.

Art	2018	2017	2016	I alt
Hættemåge	1767	3745	7949	13461
Stormmåge	1497	3646	2887	8030
Sølvmåge	567	1185	1042	2994
Måger i alt	3831	8576	11878	24285
Grågås	5718	2983	4249	12950
Bramgås	6206	2060	3479	11745
Blisgås	228	2550	741	3519
Gæs i alt	12152	7593	8469	28214

Skovspurven har tabt terræn i mit område de sidste tre år i forhold til Gråspurven. Foto: Poul Brugs Rasmussen.

For andre enkeltarter er det interessant at kigge på nære slægtninge, og jeg har under alle mine optællinger over de fire måneder (marts, april, maj og juni) gjort mig stor umage med at få et så retvisende billede af antallet af Landsvale og Bysvale, henholdsvis Skovspurv og Gråspurv. For svalernes vedkommende tegner der sig et billede af generel fremgang over de seneste tre år, mest udtalt for Bysvalen.

For spurvene er der markante ændringer mellem de to arter indbyrdes: Skovspurven har tabt til Gråspurven, deres "styrkeforhold" er fuldstændig spejlvendt. Her tror jeg til gengæld, at der er tale om en generel tendens, som sikkert vil være synlig i indekstallene for de to arter. Jeg har fx på min foderplads i haven iagttaget de samme. De store forekomster af Skovspurv er svundet ind, og er nu erstattet af langt overtallige Gråspurveflokke.

Tabel over svale- og spurveantal i de seneste 3 år i de 9 markblokke. Indsatsen har også her været den samme.

Art	2018	2017	2016	I alt
Landsvale	970	960	854	2784
Bysvale	637	558	468	1663
Svaler i alt	1607	1518	1322	4447
Skovspurv	1170	1216	1482	3868
Gråspurv	1658	1223	1057	3938
Spurve i alt	2828	2439	2539	7806

Landbrugsfuglene

Jeg har indtil nu vist tallene for Vibe, Landsvale og Skovspurv, som alle tre er defineret som indikatorarter for landbrugsland. Indeks for indikatorarterne indgår hvert år i et europæisk projekt PECBMS (Pan-European Common Bird Monitoring Scheme) som er en del af EU's mål for den biologiske mangfoldighed "Population Trends of Farmland". Her følges med i, om vi lever op til Biodiversitetskonventionens bestemmelse om at stoppe tabet af biodiversitet inden 2020, fristen blev forlænget fra 2010, da målet ikke blev nået dengang. Artssammensætningen defineres af PECBMS, der foruden landbrugsfugle også omfatter kategorierne skovfugle og øvrige almindelige fugle. I alt 39 europæiske arter indgår i kategorien landbrugsfugle, tallet er så stort fordi hele det europæiske område er dækket ind. For Danmark er det kun relevant for 22 af disse 39 arter at udarbejde et indekstal.

Indikatorarter for landbrugsland (Danmark = 22 arter) Tendenser vist for 1976-2016 og 2007-2016:
 Tårnfalk ●●, Agerhøne ▼●, Vibe ▼▼, Dobbeltbekkasin ▼▼, Sanglærke ▼▼, Landsvale ●▼,
 Engpiber ▼▼, Gul Vipstjert ▼? Hvid Vipstjert ▲●, Bynkefugl ▼?, Stenpikker ●?, Sjagger ▼?,
 Gærdesanger ▼▲, Tornsanger ▲●, Rødrygget Tornskade ▼●, Råge ▲▲, Krage ▲●,
 Skovspurv ▲●, Stillits ▲●, Tornirisk ▼▼, Gulspurv ▼▼ og Bomlærke ▼▼.

I min undersøgelsesfirkant mangler som ynglefugl blandt disse arter: Dobbeltbekkasin, Gul Vipstjert, Bynkefugl, Stenpikker, Sjagger, Rødrygget Tornskade og Bomlærke (Kornværting), sidstnævnte er som den eneste landbrugsfugl aldrig set henover de 8 ynglesæsoner, jeg har været i felten i forbindelse med "Vibeforår i landbrugslandet". Agerhønen forsvandt i 2016 og er ikke set siden.

Mine iagttagelser er foretaget i, ved og over markblokkene, for det meste fra de 37 punkter, der giver de bedst opnåelige indkig til markerne og tallene stammer fra de fire måneder fra 1. marts til og med 30. juni. Foruden fuglene registrerer jeg også fire arter af pattedyr: dels landbrugsarterne Hare og Rådyr, dels prædatorerne Ræv og Kat.

Årets samlede antal fugle var på **40.840 fugle**, 4% mindre end **2017's 42569**, som igen var 17 % mindre end **2016's 49883** fugle. I skemaet er landbrugsfuglene markeret med fed og kursiv, de firbenede vist til sidst.

Nr.	Art	2018	2017	2016
	I alt antal	40840	42569	49883
1	Bramgås	6206	2060	3479
2	Grågås	5718	2983	4249
3	Råge	4784	4533	4118
4	Ringdue	1770	3192	1933
5	Hættemåge	1767	3745	7949
6	Gråspurv	1658	1223	1057
7	Sanglærke	1630	1594	1756
8	Stormmåge	1497	3646	2887
9	Solsort	1183	1137	865
10	Skovspurv	1170	1216	1482
11	Gråkrage	972	1013	861
12	Landsvale	970	960	854
13	Bogfinke	812	820	619
14	Allike	762	1333	1276
15	Vibe	721	870	1862
16	Stær	702	990	1774
17	Bysvale	637	558	468
18	Sjagger	628	1	222
19	Sølvmåge	567	1185	1042
20	Gråand	533	449	1036
21	Tornsanger	504	595	498
22	Musvit	413	400	358
23	Munk	410	356	283
24	Grønirisk	387	413	332
25	Gulspurv	336	501	617
26	Husskade	267	280	250
27	Mursejler	258	133	53
28	Hvid Vipstjert	251	295	356
29	Blisgås	228	2550	741
30	Blåmejse	198	139	239

31	Fasan	192	401	477
32	Blishøne	191	192	999
33	Tornirisk	143	192	80
34	Sangdrossel	136	153	80
35	Engpiber	135	149	142
36	Stillits	129	100	60
37	Gærdesanger	128	83	153
38	Gransanger	126	227	303
39	Rødstjert	125	122	95
40	Gravand	121	102	153
41	Gærdesmutte	112	146	345
42	St. Flagspætte	76	49	56
43	Musvåge	71	86	67
44	Havesanger	60	69	25
45	Skarv	59	40	43
46	Knopsvane	58	11	150
47	Gulbug	54	41	25
48	Kvækerfinke	50	19	33
49	Vindrossel	48		166
50	Grønsisken	44	30	30
51	Jernspurv	43	36	99
52	Fiskehejre	41	52	54
53	Spætmejse	35	7	27
54	L. Lappedykker	34	64	190
55	Husrødstjert	34	42	27
56	Krikand	30	52	569
57	Kærsanger	29	21	22
58	Sangsvane	28	67	7
59	Tårnfalk	27	24	7
60	Dompap	27	25	11
61	Løvsanger	24	24	47
62	Rørhøg	15	25	65

63	Hjejle	14	1	1
64	Rødhals	13	20	53
64	Sumpmejse	13	19	9
66	Strandskade	12	13	14
67	Ravn	9	18	9
68	Svaleklire	8	9	9
68	Gøg	8	4	35
68	Stenpikker	8	16	7
68	Misteldrossel	8		1
68	Sortkrage	8	7	14
73	Spurvehøg	7	2	12
74	Havørn	4	6	5
75	Troldand	3	5	322
75	Svartbag	3	4	7
75	Bynkefugl	3		3
75	Skovskade	3	6	5
79	Taffeland	2		77
	Rød Glente	2	1	8
	Sildemåge	2	6	7
	Tyrkerdue	2	1	4
	Rørsanger	2	1	2
	Halemejse	2	3	2
	Lille Gråsisken	2		
86	Vandrefalk	1		
	Dobbeltbekkasin	1	1	41
	Storspove	1		
	Mudderklire	1		
	Huldue	1	1	1
	Grønspætte	1	32	1
	Rødr. Tornskade	1		
93	Kernebider	1	2	
	Canadagås		70	350

	Knortegås		250	
	Atlingand		28	
	Grønbl. Rørhøne		27	26
	Agerhøne			19
	Digesvale			18
100	Gråst. Lappedykker			6
	Hvepsevåge		5	2
	Skeand		4	2
	Hvidklire		4	
	Tinksmed			3
	Kort. Træløber			3
	Pibeand			2
	Blå Kærhøg			2
	Vagtel		2	
	L. Præstekrave		2	5
	Fjordterne		2	
	Nattergal		2	1
	Sortmejse		2	2
	Rørspurv		2	8
	Duehøg			1
	Dværgfalk			1
	Brushane			1
	Rødben			1
	Sortklire			1
	Mosehornugle			1
	Skovhornugle		1	
	Ringdrossel		1	1
122	Topmejse		1	
	Hare	232	329	520
	Rådyr	68	95	33
	Kat	24	38	24
	Ræv	5	10	1

Ser man på udbredelsen, så må antallet af observationer for de enkelte arter anskueliggøre dette. Mange arter udviser forbløffende stabile talstørrelser. Udsving kan selvfølgelig skyldes tilfældigheder, men som ovenfor antydnet, så kan de i høj grad også være udslag af tendenser, som ofte vil afspejles af deres indekstal. Sidste indeks fra punkttællingsprogrammet er fra 2016.

Observationerne udviser ikke så store udsving som antallet af fugle. Årets samlede antal af observationer blev **11209** =12 % mindre end **2017's: 12828** som igen var 1,6 % **2016's 12623 observationer**. I skemaet er landbrugsfuglene markeret med fed og kursiv, de firbenede dyr vist til sidst.

Nr.	Art	2018	2017	2016
	I alt obs.	11209	12828	12623
1	Ringdue	707	777	746
2	Råge	701	843	669
3	Solsort	686	686	564
4	Sanglærke	655	766	768
5	Bogfinke	593	632	484
6	Gråkrage	503	481	481
7	Gråspurv	421	441	299
8	Skovspurv	418	453	496
9	Tornsanger	370	372	355
10	Munk	369	320	252
11	Landsvale	336	318	292
12	Musvit	308	313	276
13	Gulspurv	295	425	496
14	Grågås	278	272	306
15	Grønirisk	260	289	265
16	Stormmåge	248	371	260
17	Allike	226	320	280
18	Gråand	202	235	288
19	Bysvale	193	178	203
20	Hvid Vipstjert	177	212	203
21	Stær	167	264	203
22	Fasan	166	313	356
23	Husskade	160	218	179
24	Vibe	159	268	333
25	Hættemåge	155	349	289
26	Sølvmåge	150	244	258
27	Blåmejse	143	113	189
28	Blishøne	134	145	200
29	Gransanger	125	213	290
30	Gærdesanger	119	81	149
31	Sangdrossel	118	147	73
32	Rødstjert	115	119	93
33	Gærdesmutte	109	145	319
34	Engpiber	104	120	121
35	Stillits	79	59	40
36	Gravand	74	59	93
37	Stor Flagspætte	71	48	50
38	Musvåge	70	76	62
38	Havesanger	60	68	25
39	Tornirisk	59	80	37
40	Gulbug	51	41	25

41	Sjagger	50	1	9
42	Mursejler	47	27	15
43	Skarv	43	28	22
43	Jernspurv	43	36	97
45	Fiskehejre	37	49	51
46	Spætmejse	34	7	23
47	Knopsvane	31	6	77
47	Husrødstjert	31	33	25
49	Bramgås	28	20	15
50	Tårnfalk	27	24	7
51	Kærsanger	26	19	19
52	Løvsanger	24	24	47
53	Grønsisken	21	14	12
54	L. Lappedykker	19	43	107
55	Dompap	18	15	7
56	Kvækerfinke	17	10	3
57	Blisgås	15	32	15
57	Rørhøg	15	24	49
59	Rødhals	13	20	52
59	Sumpmejse	13	18	9
61	Strandskade	12	7	12
62	Gøg	8	4	33
62	Sortkrage	8	7	14
62	Ravn	8	16	8
65	Krikand	7	23	62
65	Spurvehøg	7	2	12
67	Sangsvane	6	21	2
67	Svaleklire	6	9	6
67	Stenpikker	6	12	6
67	Vindrossel	6		3
71	Havørn	4	4	5
72	Svartbag	3	4	4
72	Bynkefugl	3		3
72	Misteldrossel	3		1
72	Skovskade	3	3	4
76	Troldand	2	3	86
76	Rød Glente	2	1	8
76	Hjejle	2	1	1
76	Sildemåge	2	4	4
76	Tyrkerdue	2	1	4
76	Rørsanger	2	1	2
76	Halemejse	2	2	2
83	Taffeland	1		32

84	Vandrefalk	1		
85	Dobbeltbekkasin	1	1	12
86	Storspove	1		
87	Mudderklire	1		
88	Huldue	1	1	1
89	Grønspætte	1	32	1
90	Rødr.Tornskade	1		
91	Lille Gråsiken	1		
92	Kernebider	1	1	
93	Grønbl. Rørhøne		22	19
94	Knarand		14	37
95	Atlingand		14	
96	Agerhøne			10
97	Gråst.Lappedykker			6
98	Digesvale			5
99	Hvidklire		4	
100	Hvøpsevåge		3	2
101	Tinksmed			3
102	Canadagås		2	2
103	Pibeand			2
104	Blå Kærhøg			2
105	Vagtel		2	

106	Nattergal		2	1
107	Kortt. Træløber			2
108	Rørspurv		2	8
109	Knortegås		1	
110	Skeand		1	2
111	Duehøg			1
112	Dværgfalk			1
113	Lille Præstekrave		1	4
114	Rødben			1
115	Sortklire			1
116	Brushane			1
117	Fjordterne		1	
118	Mosehornugle			1
119	Skovhornugle		1	
120	Ringdrossel		1	1
121	Topmejse		1	
122	Sortmejse		1	1
	Antal arter	98	101	109
	Hare	144	174	241
	Rådyr	37	50	23
	Kat	23	35	24
	Ræv	5	10	1

Da jeg begyndte at se på fugle i 1960'erne blev Tornirisen betragtet som Danmarks næstalmindeligste fugl efter Sanglærken. Nu er den ikke i top 20 mere. Foto: Poul Brugs Rasmussen.

Der er for de enkelt år tale om et samlet antal arter på 2018: 98, 2017: 101 og 2016: 109. Herudover er der i de foregående år set Trane, Fiskeørn, Hedehøg, Stor Præstekrave, Gul Vipstjert, Stor Tornskade, Grå Fluesnapper og Fuglekonge. Det bringer artslisten op på 130 forskellige arter. Og selvom fuglenaturen er på retur, så er det vel egentlig ret pænt og retfærdiggør vel næppe, at landbrugslandet er så stedmoderligt dækket blandt ornitologer.

Tak.

Tak til Alfred og Morten Espensen for færdselstilladelse, samarbejde og mange gode snakke gennem hele sæsonen. Tak til godsforvalter Søren Axelsen for positivt samarbejde omkring afmærkning af Vibereder. Tak til Niels Morten Petersen og Karen Østergaard for færdselstilladelse og positivt samarbejde om Bakkekildegaard's Viber. Tak til Kurt Due Johansen for at have stillet optællingsmateriale til rådighed ved årets sammenligning. Tak til Eva Clemmensen for hjælp i marken med afmærkning af Viberederne.

Tak til Rickey Juul Nielsen og Arne Bruun for deltagelse i Svendborgaftalen. Og tak for lån af fotos til Finn Skov, Erik Thomsen, Henrik Wejdling, Hans Henrik Wienberg og Poul Brugs Rasmussen.

Kilder og supplerende læsning:

Andersen, Casper 1997: Regnorme. Natur og museum. 38. Årgang nr. 4, december 1997.

Andersen, N. 2017. Vibetørke. Vibeforår i landbrugslandet, opdatering 2017.

<http://www.doffyn.dk/pages/docshow.php?id=307>

Andersen, N. 2016: Jo vådere, jo Vibere... Opdatering 2016 af Vibeforår i landbrugslandet.

http://www.doffyn.dk/upload/file/Jo_vydere_jo_Vibere._Opdatering_2016_py_Vibeforyr_i_landbrugslandet.pdf

Andersen, N. 2015: Et lille lys i mørket. Opdatering 2015 af Vibeforår landbrugslandet.

http://pub.dof.dk/dof/Rapport/Et_lille_lys_i.pdf

Andersen, N. 2014: Vibe-alarm! Webpublikation, tilgængelig her på DOF-Fyns hjemmeside.

<http://www.doffyn.dk/pages/newsshow.php?id=196>

Andersen, N. 2013: Vibeforår i landbrugslandet. Opdatering 2013.

http://www.doffyn.dk/upload/file/Vibeforr_i_landbrugslandet_opdatering_2013.pdf

Andersen, N. 2012: Vibeforår i landbrugslandet, opdatering 2012.

<http://www.doffyn.dk/upload/file/Vibefor%C3%A5r%20i%20landbrugslandet%20,%20Opdatering%202012.pdf>

Andersen, N. 2011: Vibeforår i landbrugslandet. <http://www.sydfynsnatur.dk/downloads/vibeprojekt2011.pdf>

Andersen, N. 2012: Vibeforår i landbrugslandet. Pandion 11.05.2012. <http://pandion.dof.dk/artikel/vibeforår-i-landbrugslandet-0>

Biodiversitetsfremmende tiltag i marken. 2017-2018. Hovedforfattere: Eskildsen, Anne og Heidi Holbeck. SEGES

Byg atter dyrere end hvede. <https://www.dst.dk/da/Statistik/nyt/NytHtml?cid=26705>

Den danske rødliste / Fagdatacenter for Biodiversitet og Terrestrisk Natur (B-FDC). - Danmarks Miljøundersøgelser, [2004]-. Findes på: <http://redlist.dmu.dk>

Den globale røde liste for Viben: <http://www.iucnredlist.org/details/22693949/0>

De Jong, Frank et al: Guidance for summarising earthworm field studies. RIVM 2006. The Netherlands.

Desholm, Mark: Notat om faktorer der påvirker vibens tilstedeværelse som ynglefugl i agerlandet. Internt notat. DOF, maj 2017.

EUROPEAN BIRDS OF CONSERVATION CONCERN: Populations, trends and national responsibilities. Compiled by Anna Staneva and Ian Burfield. BirdLife International 2017.

https://www.birdlife.org/sites/default/files/attachments/European%20Birds%20of%20Conservation%20Concern_Low.pdf

EUROPEAN UNION MANAGEMENT PLAN 2009-2011. Technical Report - 2009 – 033. LAPWING Vanellus vanellus

http://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/wildbirds/hunting/docs/Lapwing%20EU_MP.pdf

Eurostat: Agri-environmental indicator - population trends of farmland birds. Oktober 2017.

https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Agri-environmental_indicator_-_population_trends_of_farmland_birds

Farmers for Skylarks. Unique cooperation to reverse the trend for a threatened species. Report. Skylark plots. 2018.

http://www.birdlife.org/sites/default/files/attachments/farmers_for_skylarks_june_2018_en.pdf

<http://lbt.dk/nyheder-og-presse/nyheder/nyhed/nyhed/vaarbyg-er-aarets-topscorer/>

http://lbst.dk/fileadmin/user_upload/NaturErhverv/Filer/Tilskud/Arealtilskud/Direkte_stoette_-_grundbetaling_mm/2018/Opgoerelse_af_afgroedefordelingen_2018.pdf

<http://lbst.dk/nyheder-og-presse/nyheder/nyhed/nyhed/graes-og-spinat-indtager-danske-marker/>

<http://mfvm.dk/nyheder/nyhed/nyhed/massiv-interesse-for-oekologi-hos-landmaend/>

<https://landbrugsavisen.dk/ornitologer-beder-landmaend-om-hjaelp-lad-de-bare-markpletter-vaere>

Herzon, I et al 2018. Time to look for evidence: Result-based approach to biodiversity conservation on farmland in Europe. *Land Use Policy*. Vol 71. February 2018. Pages 347-354.

<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0264837717304866?via%3Dihub>

Holbeck, Heidi Buur: Kan vibens krav til levesteder tilgodeses med de nuværende tilskudsregler og projektordninger? Internt notat. SEGES, november 2017.

Meltofte, Hans et al. Trends in breeding phenology across ten decades show varying adjustments to environmental changes in four wader species. *Bird Study*. Volume 65, 2018. Issue1. <https://doi.org/10.1080/00063657.2018.1444014>

Miljøstyrelsen: Rapport fra hovedudvalget. Bichel-udvalget, 1998.

<https://www2.mst.dk/Udgiv/publikationer/1998/87-7944-416-4/pdf/87-7909-296-9.pdf>

Moshøj, C.M., D.P. Eskildsen, T. Nyegaard, M.F. Jørgensen, T. Vikstrøm (2017): Overvågning af de almindelige fuglearter i Danmark 1975-2016. Årsrapport for Punkttællingsprogrammet. Dansk Ornitologisk Forening.

https://www.dof.dk/images/projekter/punkttaelling/dokumenter/702884_DOF_Overvaagningsrapport_online.pdf

Newton, Ian 2017. *Farming and Birds*. The New Naturalist Library. William Collins. 2017. London.

Onrust, Jeroen: *Earth, worms & birds*. Rijksuniversiteit Groningen. 2017. https://www.rug.nl/about-us/news-and-events/news/archief2017/nieuwsberichten/1212_j.onrust-thesis-digi.pdf

Regnfuldt efterår sender vinterafgrøderne til tælling. <https://www.dst.dk/da/Statistik/nyt/NytHtml?cid=27163>

Rutgers, Michael et al: Mapping earthworm communities in Europe. *Applied Soil Ecology*. January 2016

Santangeli Andrea et al. Stronger response of farmland birds than farmers to climate change leads to the emergence of an ecological trap. *Biological Conservation* 217. (2018) p.166-172.

<https://www.researchgate.net/publication/322178297/download>

Sådan ligger landet... -tal om landbruget 2017.

Timmermann, Arend et al: Long-term effects of fertilisation regime on earthworm abundance in a semi-natural grassland area. *Pedobiologia* 50 (2006) 427—432.

Thorup, O. (comp.) 2006. *Breeding waders in Europe*. International Wader Studies 14. International Wader Study Group, UK.

Wejdling, Henrik: Biodiversitetsfremmende tiltag i agerlandet-optællinger af fugle, harer og rådyr i marker med og uden vildtplejetiltag. DOF, december 2017.

Wejdling, Henrik: Fuglebeskyttelse. DOFT 111 (2017) <http://pub.dof.dk/dof/DOFT/Fuglebeskyttelse2.pdf>

ZÁMEČNÍK, VÁCLAV, VOJTĚCH KUBELKA og MIROSLAV ŠÁLEK: Visible marking of wader nests to avoid damage by farmers does not increase nest predation. *Bird Conservation International*, Volume 28, Issue 2 June 2018, pp. 293-30

<https://www.cambridge.org/core/journals/bird-conservation-international/article/visible-marking-of-wader-nests-to-avoid-damage-by-farmers-does-not-increase-nest-predation/C97448E9F16835DA9C3AE581A6DCB7F9>